

НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ
Кафедра педагогіки, початкової освіти,
психології та менеджменту

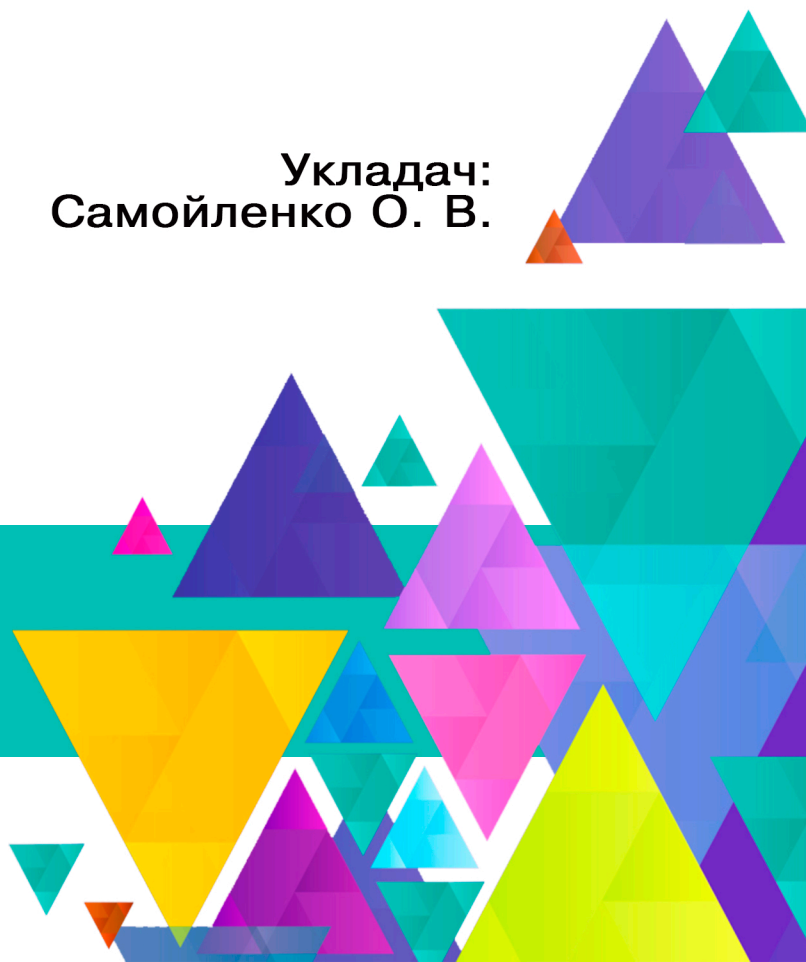
МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ «ДО КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ З ФАХУ (ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ БЛОК)»

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету філології, історії та політико-юридичних наук,
Спеціальність:

014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська))
(ОПП Середня освіта. Англійська мова і зарубіжна література)
014.022 Середня освіта (Мова і література (німецька))
(ОПП Середня освіта. Німецька мова і зарубіжна література)

Укладач:
Самойленко О. В.

Ніжин-2024

**НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ
Кафедра педагогіки, початкової освіти,
психології та менеджменту**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ
«ДО КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
З ФАХУ (ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ БЛОК)»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету філології, історії та політико-юридичних наук,
Спеціальність:

- 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська))
(ОПП Середня освіта. Англійська мова і зарубіжна література)
- 014.022 Середня освіта (Мова і література (німецька))
(ОПП Середня освіта. Німецька мова і зарубіжна література)

Укладач:
Самойленко О. В.

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 14 від 30 травня 2024 р.

Рецензенти:

Лосєва Н. М. – завідувачка кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту, д.п.н., професор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Давиденко О. В. – к.п.н., доцент кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

М 54 **Методичні рекомендації** «До комплексного кваліфікаційного екзамену з фаху (психолого-педагогічний блок)» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету філології, історії та політико-юридичних наук, спеціальностей: 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська)) (ОПП Середня освіта. Англійська мова і зарубіжна література); 014.022 Середня освіта (Мова і література (німецька)) (ОПП Середня освіта. Німецька мова і зарубіжна література) / уклад.: О. В. Самойленко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. – 52 с.

Методичні рекомендації «До комплексного кваліфікаційного екзамену з фаху (психолого-педагогічний блок)» створено відповідно до програми Комплексного кваліфікаційного екзамену. Вони передбачають перелік психолого-педагогічних ситуацій, приклади розв'язання, перелік теоретичних питань, які є основою для їх розв'язання, список літератури та додатки.

Методичні рекомендації адресовані здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету філології, історії та політико-юридичних наук, спеціальностей: 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська)) (ОПП Середня освіта. Англійська мова і зарубіжна література); 014.022 Середня освіта (Мова і література (німецька)) (ОПП Середня освіта. Німецька мова і зарубіжна література).

ЗМІСТ

Передмова	4
Суть та алгоритм розв'язання педагогічної ситуації	4
Аналіз педагогічних ситуацій	12
Приклади розв'язання педагогічних ситуацій	18
Орієнтовний перелік педагогічних ситуацій.....	24
Перелік теоретичних питань	40
Оцінювання	43
Література.....	44
Додатки	46

ПЕРЕДМОВА

Педагогічна діяльність складається з ланцюга педагогічних ситуацій, їх створюють як учитель, так і учні, спонтанно і спеціально. Вчитель повинен усвідомлювати педагогічні ситуації і формулювати для себе задачі: стратегічні (як виховати у школярів почуття відповідальності, організованість), тактичні (розробка засобів обліку та контролю знань, активізація пізнавальної діяльності на уроках) і ситуативні (як відреагувати на те, що хтось запізнився, не вивчив, є неуважним на уроках тощо).

Педагогічні ситуації відображають глибокі психологічні процеси в учнівському середовищі, особливо у взаєминах вчителів та учнів, а також учнівського та педагогічного колективів. Вважається, що, якщо учень кинув виклик по відношенню до вчителя, це означає, що у нього є на це якась причина. Адже учень – як лакмусовий папірець, і потрібно швидко реагувати на його сигнал. Педагогічна задача торкається не тільки учнів, а й вчителів. Для останніх дуже важливим є спосіб виходу з конфлікту з творчим задоволенням і гідністю. Завжди є можливість відкласти пошук виходу з гострої ситуації на невизначений термін, але кожна з них – це гострий сигнал, який говорить про неблагополуччя у процесі розвитку особистості або колективу в цілому.

Аналіз педагогічної ситуації дозволяє побачити складні процеси актуалізації особистості і спробувати вчасно втрутитися в їх розвиток, для того щоб виключити небажані наслідки в майбутньому.

Різні педагогічні ситуації та їх вирішення є необхідним елементом професійної підготовки майбутнього вчителя. У психологічному умінні вчителя головне – не допустити виникнення гострих конфліктних ситуацій, в основі яких лежить різка і, можливо, нетактовна реакція вчителя на неналежну поведінку учнів. Потрібно мати на увазі, що для осмислення, на перший погляд, невеликого педагогічного факту необхідно витратити багато часу і провести значну дослідницьку роботу, створити схему вивчення особистості й колективу в цілому.

1. СУТЬ ТА АЛГОРИТМ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Педагогічна діяльність, будь то в закладі освіти чи в інших виховних контекстах, може розглядатися як система педагогічних ситуацій. Вони створюються як вчителем, так і учнями, і можуть бути спонтанними (тобто виникають в ході освітнього процесу) або спеціально запланованими (призначеними для досягнення певних цілей навчання чи виховання). Кожна педагогічна ситуація включає в себе взаємодію між учасниками освітнього процесу, яка спрямована на досягнення певних навчальних, виховних або розвивальних цілей.

Наприклад: Починається шкільний день. До класу заходить учень, що запізнився, – вже Педагогічна задача. Перевірка домашнього завдання. Два учні виявилися непередготовленими – також Педагогічна задача. Під час пояснення нового матеріалу через клас передається записка – знову Педагогічна задача.

Це не завжди конфлікти, але завжди суперечність між очікуваним і реальністю. Кожного разу, стикаючись з подібними педагогічними задачами, педагог може піти двома шляхами:

- 1) залишити проблему поза увагою;
- 2) поставити перед собою мету – подолати суперечність, що виникла.

Отже, **педагогічна ситуація** – це фрагмент педагогічної діяльності, що містить суперечності між досягнутим і бажаним рівнями вихованості учнів і колективу; це короткочасна взаємодія учителя з учнем (учнівським колективом) на основі протилежних норм, цінностей, інтересів, що супроводжується значними емоційними проявами, які враховує вчитель, добираючи способи впливу, спрямовані на перебудову стосунків, що склалися (в бік покращення чи погіршення) та стимулюючи розвиток особистості.

У перебігу педагогічної ситуації можна умовно виділити **три фази**:

- 1) конфліктний гострий початок з явним порушенням соціальних норм і цінностей одним із учасників ситуації;
- 2) зворотна реакція «суперника»;
- 3) зміна норм і цінностей в двох напрямках – покращення чи погіршення стосунків, що склалися.

Кожна з фаз відіграє важливу роль у розвитку та вирішенні конфлікту. Важливо пам'ятати, що в кожному конкретному випадку може бути багато варіантів та відхилень від перебігу цієї моделі, але загальний контур зазвичай залишається схожим.

Розглянемо перебіг педагогічної ситуації на прикладі конфлікту між учнями в класі:

1. Конфліктний гострий початок з порушенням соціальних норм і цінностей одним із учасників ситуації:

- Учень А. публічно насміхається з учня Б. перед усім класом. Ображає учня Б. за його зовнішність.

2. Зворотна реакція «суперника»:

- Учень Б. починає відповідати на образи учня А. агресивними словами та жестами, намагаючись захистити свою гідність перед іншими учнями.

3. Зміна норм і цінностей в двох напрямках – покращення чи погіршення стосунків, що склалися:

- Педагог втручається, щоб зупинити конфлікт та вирішити його конструктивним шляхом, використовуючи методи медіації або розв'язання конфліктів.

- Як результат, учні А. і Б. можуть погодитися домовитися про мирне співіснування, вони можуть зрозуміти чи визнати власні помилки та побачити перспективи співпраці. Це може призвести до покращення їхніх взаємин, або ж, навпаки, конфлікт може загостритися, якщо причини його не були вирішені ефективно.

Із метою уникнення конфліктних ситуацій та забезпечення сприятливого клімату в учнівському колективі необхідно дотримуватися наступних правил:

- 1. Створення позитивного середовища.** Педагог повинен створювати атмосферу в класі, де кожен учень почуває себе вільно та поважно. Це може включати пошану до думки кожного учня, створення можливостей для співпраці та взаємодопомоги.

- 2. Чесність та відкритість.** Важливо, щоб педагог був відкритим до спілкування, вислуховував та поважав думки учнів. Це сприяє побудові довіри між педагогом та учнями.

- 3. Ефективне управління класом.** Педагог повинен мати чіткі правила управління та передбачати очікування для учнів, а також консеквентно їх застосовувати. Якщо учні обізнані про те, що від них очікується, яких правил потрібно дотримуватися, це створює в класі атмосферу стабільності та прогнозованості. Це допомагає уникнути безладу та конфліктів, оскільки учні розуміють межі своєї поведінки та відповідальність за її дотримання. Крім того, консеквентне застосування цих правил важливо. Це означає, що педагог повинен відповідати на будь-які порушення правил чітко та послідовно. Якщо правила порушуються, учень має бути ознайомлений з наслідками своїх дій. Це стимулює учнів до дотримання правил та сприяє підтримці порядку в класі.

- 4. Сприяння розвитку соціальних навичок:** є ключовою складовою роботи педагога, оскільки ці навички допомагають учням успішно взаємодіяти з іншими людьми, вирішувати конфлікти, співпрацювати та спілкуватися ефективно. Ось деякі способи, якими педагог може сприяти розвитку соціальних навичок учнів:

- **Групова робота:** Організація учнів у групи для виконання завдань та проектів сприяє розвитку навичок співпраці, комунікації та розв'язання конфліктів.

- **Рольові ігри:** Використання рольових ігор допомагає учням відчувати себе в різних соціальних педагогічних задачах та розвиває їхню емпатію та вміння спілкуватися.

- **Дискусії та обговорення:** Проведення обговорень на актуальні теми допомагає учням виражати свої думки, слухати думки інших та розвивати навички аргументації.

- **Розвиток емпатії:** Педагог може стимулювати учнів розуміти та сприймати почуття інших шляхом обговорення різних життєвих ситуацій та взаємодії у групі.

- **Медіація та розв'язання конфліктів:** Навчання учнів навичкам медіації та способам конструктивного вирішення конфліктів допомагає їм вміло взаємодіяти та вирішувати суперечки.

5. Виявлення та вирішення конфліктів. Важливо вчасно реагувати на будь-які конфліктні ситуації та допомагати учням знаходити конструктивні способи вирішення проблем. Навички виявлення та вирішення конфліктів допомагають учням розвивати важливі соціальні навички, такі як співробітництво, емпатія та розуміння інших, що важливо для їхнього особистісного та соціального розвитку. Пропонуємо кілька кроків, які педагог може виконати для виявлення та вирішення конфліктів:

- **Виявлення конфліктів.** Педагог повинен бути уважним до змін у поведінці учнів, а також слухати скарги та сигнали від інших учнів. Виявлення конфліктів на ранній стадії дозволяє уникнути їх подальшого загострення.

- **Проведення співбесід.** Педагог повинен поспілкуватися окремо з кожним учасником, щоб з'ясувати обставини та почуття, пов'язані з конфліктом. Це допомагає зрозуміти суть проблеми та ідентифікувати можливі шляхи вирішення.

- **Стимулювання емпатії.** Педагог повинен сприяти розвитку емпатії учнів, допомагаючи їм розуміти почуття інших учасників конфлікту та розглядати ситуацію з різних точок зору.

- **Розвиток навичок медіації.** Педагог повинен формувати в учнів навички медіації та конструктивного вирішення конфліктів, таким чином, допомагаючи їм знаходити спільне рішення та досягати компромісу.

- **Підтримка і спрямування на позитивні дії.** Педагог повинен підтримувати учнів у пошуках позитивних та конструктивних шляхів вирішення конфлікту, а також підкріплювати позитивну поведінку та спрямовувати їх на співпрацю та згуртованість.

6. Підтримка інклюзивності та різноманітності. Педагог повинен створювати середовище, де кожен учень відчуватиме себе прийнятним та вільним виражати власну ідентичність (культурну, етнічну, соціальну); сприяти уникненню дискримінації, запобіганню булінгу та створенню можливостей для вільного вираження ідентичності кожного учня (розвиток

унікальних інтересів та здібностей); використовувати інклюзивні методи навчання та організації класу для забезпечення рівних можливостей для навчання та розвитку кожного учня.

Також не менш важливими є наступні підходи для побудови позитивних та ефективних взаємин між педагогом і учнями:

1. Не бачити лише негативні мотиви. Важливо розуміти, що за негативними вчинками учнів можуть ховатися різні мотиви, і не завжди це пов'язано зі злим умислом чи намірами завдати шкоди. Враховуючи контекст та індивідуальні особливості кожного учня, педагог може знайти ефективні способи взаємодії та розв'язання проблем.

2. Ґрунтовна підготовка вчителя до уроку допомагає забезпечити якісне та цікаве навчання, що сприяє активності та зацікавленості учнів.

3. Опосередковані розпорядження вчителя. Іноді учні легше розуміють та виконують завдання, коли вони надходять через певних посередників чи механізми, які роблять їх більш зрозумілими та прийнятними для них.

4. Зміна учня на краще. Важливо враховувати, що кожен учень має потенціал для зміни та розвитку, і педагог може використовувати різні методи оцінки та підтримки для сприяння цьому процесу.

5. Спільна діяльність: Робота у спільній діяльності допомагає зближувати учнів та підвищувати їх авторитет, особливо якщо вона має чітку організацію та структуру.

6. Коректність і передбачуваність поведінки: Педагог, який виявляє коректність та передбачуваність у своїй поведінці, створює сприятливу атмосферу довіри та взаєморозуміння, що допомагає знизити напругу в спілкуванні.

Вміння проаналізувати ситуацію і виявити суперечності є важливим компонентом педагогічної майстерності вчителя.

Учитель усвідомлює педагогічні ситуації і формулює для себе задачу. Майстерність вчителя полягає в умінні перетворити ситуацію на педагогічну задачу, тобто спрямувати умови, що склалися, на перебудову стосунків, наближаючись до поставленої педагогічної мети. Педагогічна задача може не стати педагогічною задачею, якщо вчитель її не помічає або ігнорує. Таким чином, педагогічна задача стає задачею в умовах цілеспрямованості педагогічної діяльності (Педагогічна задача + мета = задача).

Педагогічна задача – це виявлені в освітньому процесі суперечності, які враховує вчитель, стимулюючи розвиток особистості – це педагогічна мета, поставлена за певних умов. Можна вважати, що її розв'язання – це основна клітина педагогічної майстерності, яка відображає рівень професіоналізму педагога. Задача може мати кілька способів розв'язання, позитивний

ефект від яких буде залежати від установок, знань педагога, його здібностей, володіння технікою.

Педагогічні задачі, які педагог висуває і вирішує на основі аналізу конкретної ситуації, можуть бути трьох рівнів: **стратегічні, тактичні й оперативні.**

Стратегічні задачі найбільш віддалені у часі, вони мають на меті суттєву зміну об'єкта виховання, досягнення бажаного ідеалу. Наприклад, класний керівник, отримавши новий клас для керівництва і виявивши його особливості, ставить за мету створити в класі дружний, згуртований учнівський колектив.

Тактичні задачі сприяють реалізації стратегічної задачі, тобто це ті заходи, які слід здійснити для досягнення віддаленої мети. Приміром, для згуртування колективу вчитель може залучати учнів до виконання спільних справ, колективної праці, до спільного проведення дозвілля.

Оперативні (ситуативні) задачі повинні вирішуватися одразу. Їхня мета – спрямувати вчинки учнів у потрібне русло. Наприклад, якщо педагог помічає, що один з учнів ображає свого однокласника, то він повинен негайно відреагувати на це відповідним чином (зробити зауваження, запросити на розмову, призначити покарання, відволікти винуватця певним проханням тощо).

Слід звернути увагу на те, що, усвідомлюючи одну й ту саму педагогічну ситуацію, вчитель може сформулювати для себе задачі трьох рівнів. Приміром, у педагогічних задачах, коли хтось з учнів не виконав домашнього завдання або був неуважний на уроці:

- **оперативною** задачею буде: як відреагувати на таке порушення навчальної дисципліни;
- **тактичною** – як вдосконалити засоби обліку та контролю знань, активізувати пізнавальну діяльність на уроках;
- **стратегічною** – як виховати у дітей почуття відповідальності, організованість тощо.

Класифікація педагогічних задач:

Творчі, проблемні – для вирішення потрібен педагогічний пошук, важливу роль відіграє підсвідомість, інтуїція.

Стандартні, типові – вирішуються за аналогією, використовуються відомі методи, прийоми.

У педагогічній практиці більшою мірою зустрічаються стандартні, типові ситуації, які бувають:

- стратегічного та тактичного характеру (плануються вчителем);
- ситуативного характеру (виникають спонтанно);
- підготовлені учнями.

Після того, як вчитель поставив перед собою мету та сформулював педагогічну задачу, важливо цю задачу правильно розв'язати. Адже розв'язання педагогічної задачі визначає рівень педагогічної майстерності та професіоналізму вчителя.

Розв'язання педагогічної задачі починається з аналізу ситуації в цілісному процесі педагогічної діяльності: характеристики учнів, педагогічних та інших працівників закладу освіти, їхніх стосунків. Внаслідок цього відбувається усвідомлення мотивів вчинків, специфіки умов, особливостей взаємин.

Таким чином, процес вирішення педагогічних задач, як і будь-яких інших задач, містить три основні етапи:

1) **аналітичний**, який починається з аналізу й оцінки ситуації, що склалася, і закінчується формулюванням задачі, що підлягає вирішенню;

2) **проективний** етап, коли плануються способи вирішення вже поставленої задачі, розробляється конкретний проект цього рішення;

3) **виконавчий** етап, який пов'язаний з реалізацією задуму, з практичним втіленням розробленого «проекту».

Алгоритм розв'язання педагогічної задачі

№	Назва етапу	Сутність етапу
I етап	Аналітичний (аналіз й оцінка)	Висування гіпотези: можливі дії вихователя, можливі види діяльності, загальні методи виховання, варіанти рішення, прогнозування результативності.
II етап	Проективний (розробка проекту майбутньої педагогічної взаємодії, вибір оптимального варіанту)	вибір методів впливу, вибір методичних прийомів, вибір організаційних форм, підбір засобів рішення задачі.
III етап	Виконавчий (реалізація задуму, з практичним втіленням розробленого «проекту»)	Характеристика змін, які утворюються в результаті вирішення педагогічної задачі.

Показники майстерності учителя при розв'язанні педагогічних задач:

- уміння побачити педагогічну задачу у цілісному педагогічному процесі і обрати рішення з орієнтацією на надзавдання;

- розв'язання переважно стратегічних задач;
- уміння викликати певні психічні стани (самоконтроль, самовладання та саморегуляція);
- уміння передати ініціативу учням, створити умови для їх активної діяльності;
- уміння працювати з колективом і не випускати з уваги жодного учня;
- уміння своєчасно побачити і усунути причини конфлікту;
- уміння самоаналізу власних дій;
- самовиховання та самовдосконалення;
- уміння викликати установку на співробітництво.

Розглянемо приклад:

Проводячи урок у 7-му класі, за 10 хвилин до перерви вчителька сказала учням, що буде в них класним керівником. У відповідь почула: «Дар-ма! Подивимося! Не перша й не остання!»

Першим бажанням учителя було грюкнути дверима і вийти з класу, але вона стрималася. Змусила себе заспокоїтися, подумавши: «Зроблю вигляд, що нічого не чула». Та потім зрозуміла, що учні цьому не вірять (усі чули, а вона ні?). Може, вигнати нахабу чи змусити слухати себе? Врешті, усвідомила, що, можливо, той учень і має рацію: вона може стати у них останньою, але це залежить і від неї, і від них самих. І тоді вирішила бути відвертою з учнями: «Я знаю: ви не хочете, щоб я була у вас класним керівником. Повірите, я теж цього не бажала, але за наказом директора прийшла у ваш клас. Що б ви зробили на моєму місці?.. Ми з вами не в гостях, ви прийшли вчитися, а мене призначили класним керівником». І потім додала: «А може, ми ще і спрацюємося? Принаймні я вам обіцяю, якщо ми не зуміємо порозумітися, я все зроблю, щоб не бути у вас класним керівником». Після цього вона вийшла з класу і залишила дітей самих. Поступово вони її визнали.

Ми бачимо, як вчителька, поставлена у стресову ситуацію, завдяки активності педагогічного мислення, рефлексивному аналізу різних можливих варіантів та їх наслідків намагається усвідомити проблему і ставить її завданням співробітництва, яке починає налагоджувати завдяки витримці, наполегливості й оптимістичній установці.

Навчити професії вчителя неможливо, але навчитися їй можна. Стане вчитель майстром чи ні, залежить не лише від системи навчання, а насамперед від зусиль тих, хто вчиться. Потрібно усвідомити орієнтири самовдосконалення та шляхи його здійснення. Важливо мати мотивацію до розвитку, бажання вдосконалювати свої навички та постійно навчатися. Самовдосконалення вчителя включає в себе різні аспекти: академічне навчання,

професійний розвиток, рефлексію та самооцінку, розвиток міжособистісних навичок, розвиток власної моральної та етичної сфери, виховання в собі властивостей, які варто наслідувати учням. Усвідомлення цих орієнтирів та регулярне втілення їх у життя допомагає вчителям стати майстрами своєї професії та досягти високих результатів у навчанні та вихованні своїх учнів.

2. АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

У пошуку істини важливий діалог і навіть суперечка. Приклади насправді можна наводити нескінченно. Пропонуємо проаналізувати, наприклад, ситуацію з псуванням сходових перил, яку можна назвати так: «Це ж не можна!».

Учитель, спускаючись сходами, випадково помітив, як учень складаним ножом намагався різати перила сходів. Побачивши вчителя, хлопчик втік, забувши навіть свої речі в класі. Про все, що трапилося вчитель розповів матері дитини, яка просто не повірила, що її син міг таке вчинити. Вона була переконана в тому, що її син абсолютно ні в чому не винен, і це зробили інші хлопці, адже вони живуть у квартирі з ідеальним порядком і красивою обстановкою. А в родині всі дбайливо й акуратно ставляться до речей та меблів. На запитання матері син зізнався, що просто хотів спробувати свій ніж у справі.

Яке ж було здивування і обурення хлопчика, коли вчитель запропонувала йому порізати у себе вдома стіл або стілець. Він просто був упевнений, що так робити не можна, адже цей стіл йому купив батько.

Щоб правильно проаналізувати вищенаведений приклад педагогічної ситуації щодо псування шкільного майна, необхідно отримати відповіді на наступні питання:

- Хто головний учасник цієї події і діалогу?
- У чому полягає причина конфлікту?
- Що слугувало мотивом цього вчинку?

Головним учасником події є учень. До своїх особистих речей він ставиться дбайливо, але абсолютно спокійно псує шкільне майно. В основі цього конфлікту лежить суперечність. Учень впевнений, що його вчинок не суперечить прийнятим нормам поведінки. Хоча йому зрозуміло, що потрібно берегти не тільки свої речі, а й громадські. Свої дії він здійснює ненавмисно, оскільки не усвідомлює, що порушує правила поведінки.

Педагогічна проблема у наявності! Вірогідно, батько, подарувавши синові складаний ніж, не пояснив основне призначення цього предмета.

Найважчий етап після виявлення ситуації – це вибір способу рішення.

Щодо вказаного прикладу ситуації, то видно, що батьками у вихованні дитини були допущені помилки, що спричинили порушення ним загально-

прийнятих норм поведінки. Перша помилка батьків – вони не привчили сина дбайливо ставитися до чужих речей. Друга помилка – батько, подарувавши йому ніж, не пояснив його призначення.

Аналіз події дозволяє чітко сформулювати завдання, серед яких слід виділити найбільш значущі. Після визначення значущості переходять до їх вирішення та врегулювання. У нашому прикладі можна виділити наступні **завдання**:

- допомогти дитині усвідомити свою помилку, щоб у майбутньому він не скоював подібних вчинків;

- донести до розуміння батьків, що в процесі виховання потрібно приділяти увагу таким якостям, як ощадливість й акуратність: дитина повинна бережливо ставитися не тільки до своїх речей, але і до чужих. У нашому випадку педагог може поради́ти батькам обговорити з сином ситуацію, допомогти йому зрозуміти неправильність своєї витівки, розповісти про призначення складаного ножа і надалі, спільно з батьками відремонтувати сходові поручні.

- провести бесіду з учнями в класі, де навчається хлопчик, і не залишати без уваги випадки, коли школярі псують речі.

Подальша виховна робота буде залежати від ефективності застосованого варіанту розв'язання педагогічної задачі.

Розглянемо приклади розв'язання інших різноманітних випадків:

- **Дітям підліткового віку властива конфліктність**, висловлюване як виклик суспільству, упертість. Для них думка однолітків має велике значення і вона вища за думки дорослих. Найкращий варіант виходу з цих ситуацій – спробувати зрозуміти їхню поведінку і її причину, враховувати їхню думку, надавати більше підконтрольної самостійності, співробітництва.

- **Прояв тривожності, нестабільного емоційного стану, страху, сором'язливості або невміння спілкуватися з однолітками. Що робити?** Намагатися не порівнювати з оточуючими, більше використовувати тілесний контакт, сприяти підвищенню самооцінки, менше робити зауважень на адресу дитини (тільки в крайніх випадках), бути в усьому прикладом. Також у цьому випадку краще не змушувати учня брати участь у будь-яких змаганнях і роботах, що потребують швидкості.

- **Злодійство, крадіжка чужих речей.** При виявленні подібного вчинку педагогу слід поговорити з учнем, спробувати його переконати в необхідності повернути речі власнику з вибаченнями. Із метою його підтримки, можна відправитися разом з ним, але тільки в ролі мовчазного супроводжуючого. Якщо в класі знають про те, що трапилось, то потрібно обговорити з учнями цей неприємний вчинок. При цьому слід вислухати

думку кожного і спільно зробити висновок. Учні повинні зрозуміти, що такі дії є протиправними.

- **Брехня, обман.** При виявленні факту обману та брехні обговорити з учнем ситуацію і пояснити подальші негативні наслідки для нього і для інших. Головне, щоб він зрозумів, що обман та брехня призведуть до втрати довіри оточуючих людей.

- **Самотність, замкнутість, сильна вразливість, запальність і дратівливість.** За допомогою індивідуальних бесід необхідно допомогти дитині позбутися цих емоційно-психологічних проблем, пояснити, як їх залагодити і подолати. У колективі варто намагатися хвалити учня і підкреслювати його позитивні якості.

- **Негативне лідерство.** З такою дитиною краще не сперечатися і не конфліктувати, не робити зауваження у присутності інших. Потрібно намагатися знайти з ним контакт і потоваришувати, підказати, як стати справжнім лідером, який має авторитет.

- **Прояв шкільного «булінгу»** – соціального явища, вираженого в агресивному настрої з навмисним переслідуванням, жорстокістю, образами і приниженнями інших дітей у присутності однолітків. Важливо пам'ятати, що педагог, помітивши таке явище, не повинен акцентувати на цьому увагу і виносити на загальний розсуд. Це може налаштувати кривдників ще більш агресивно проти своєї жертви, що, в свою чергу, змусить потерпілого відчувати ще більшу невпевненість у собі і сором. Особливу увагу необхідно приділяти розвитку розумових здібностей, творчого і креативного мислення. Основу виховання також має складати розвиток емпатії – почуття співпереживання емоційному стану іншої людини.

Розглянемо, як відбувається вирішення наступної педагогічної ситуації на прикладі:

Після уроків до вчительки несміло підходить другокласник і соромлячись просить:

- Олено Миколаївно, дайте мені, будь ласка, телефон Марії Петренко.
- Іванку, а навіщо він тобі?

Опустивши очі, хлопчик зізнається, що йому дуже подобається однокласниця, а поговорити з нею в школі він не наважується. Можливо, вийде по телефону?

1) Аналіз умов і постановка задачі. Коли вчитель зустрічається з проблемною ситуацією, він вимушений зробити її предметом свого аналізу: з'ясувати причини, які викликали ситуацію, визначити її характер тощо. Педагог має ніби «піднятися» над ситуацією, оцінити той чи інший окремий факт у загальному контексті діяльності. Результатом такого аналізу і буде постановка задачі, яку потрібно вирішити в умовах існуючої ситуації.

Наведена педагогічна ситуація досить неоднозначна. З одного боку, хотилося б допомогти сором'язливому хлопчику, а з іншого, дати телефон дівчинки – означає, поведеться некоректно по відношенню до неї, крім того, це може не сподобатися батькам учениці. Перед вчителем постає задача: потрібно і допомогти хлопчику, і не спричинити незручностей дівчинці.

2) Розробка «проекту» майбутнього рішення. На цьому етапі вчитель заздалегідь уявляє, «програє» ті реальні ситуації, які він повинен створити в процесі організації навчальної діяльності учнів. Суттєве значення тут має інтуїція, оскільки задачі, які щоразу виникають в освітньому процесі, повинні нерідко вирішуватися в умовах дефіциту часу й інформації про те чи інше явище.

Відволікати хлопчика від його ідеї і переключати його увагу на щось інше не варто: якщо дитина зважилася на такий крок (підійти до вчительки і попросити), то, напевно, він просто так відмовиться. Не дати телефон (сказати, що його у вас немає) і на цьому зупинитися, теж буде невірно: дитина може назавжди втратити довіру до педагога. Найкраще, що може вчитель зробити у даному випадку, це сказати хлопчику, що телефону немає, але запропонувати допомогти йому в інший спосіб. Це викличе у дитини довіру до педагога і допоможе школяреві відволіктися від ідеї з телефонним дзвінком та придумати інші способи потоваришувати з дівчинкою.

3) Практична реалізація рішення. Цей етап характеризується безпосередньою взаємодією вчителя і учнів, прямим контактом між ними, організацією діяльності учнів, в результаті чого формуються їхні ціннісні відносини, засвоюються знання і розвиваються вміння.

Наступного дня можна посадити хлопчика з дівчинкою, що йому подобається, чимось обґрунтувавши цей вчинок (наприклад, йому погано видно з останньої парти, а дівчинка сидить близько). Інший варіант може бути спрямований на те, щоб дати хлопчику і дівчинці спільне навчальне завдання, залучити до спільної справи, що допоможе їм ближче познайомитися, більше спілкуватися і, можливо, потоваришувати.

У ході педагогічної діяльності здійснюється цілеспрямована й організована взаємодія вчителя і вихованців, спрямована на досягнення визначених, спроектованих заздалегідь змін особистості школяра. При цьому і вчитель і учень навчаються одночасно. Процес розв'язання педагогічної задачі розгортається як спільна діяльність і діяльне спілкування в системі «вихователь – вихованці». А це і є те середовище, в якому розвивається особистість дитини і особистість дорослого, як вихователя.

Аналіз педагогічних ситуацій, ефективність розв'язання педагогічних задач, правильність прийнятих вчителем рішень великою мірою залежить від особистісних якостей педагога. Саме під час вирішення педагогічних

задач виявляються педагогічна спрямованість, ціннісні орієнтації, інтелектуальні, емоційні, вольові якості вчителя. Ці якості впливають на успішність досягнення поставленої мети та свідчать про рівень готовності педагога до творчого розв'язання педагогічних задач.

Повне розв'язання педагогічної ситуації може включати такі **основні етапи**:

1. Перший етап – чітке бачення і усвідомлення педагогічної проблеми, формулювання на її основі конкретної задачі.

2. Другий етап – аналіз вихідних даних, який допоможе сформулювати правильне педагогічне рішення. Тут потрібно звернути увагу на місце, час, внутрішні та зовнішні причини виникнення ситуації, індивідуальні та вікові особливості її учасників.

3. Третій етап – формування педагогічного задуму, підбір варіантів, висунування гіпотези (плану дії з результатами, що прогнозуються). При цьому слід подбати про активну роль у розв'язанні проблеми самих учнів, це забезпечить виховний момент педагогічної ситуації.

4. Четвертий етап – матеріалізація задуму, гіпотези, плану дій із уточненням усіх деталей цього плану.

5. П'ятий етап – підведення підсумків, критика, висновки, оцінка результатів творчої діяльності за головним критерієм: чи сприяло розв'язання даної ситуації розвитку особистості учня – інтелектуальних, емоційних, моральних, вольових якостей.

Існують різні варіанти розв'язання педагогічних ситуацій. Наведемо приклади **орієнтовного алгоритму розв'язання педагогічних ситуацій**, запропонованих Л.В. Кондрашовою [3].

1. Проаналізуйте мікросередовище, в якому відбувається дія, подія, явище. Виділіть із запропонованої педагогічної ситуації проблему та коротко сформулюйте її сутність.

2. Переведіть факти, подані в ситуації, на мову педагогічних категорій.

3. Виявіть суперечність, джерело розвитку події, явища, що аналізується. Визначте характер, форму і спрямованість цього розвитку.

4. Визначте педагогічні категорії, представлені в педагогічній ситуації.

5. Висуньте гіпотезу у формі можливої відповіді або шляхи її пошуку.

6. Встановіть на основі яких педагогічних впливів досягаються цілі і результати виховання, навчання.

7. Виясніть, чи може досягти мети педагогічний вплив учителя, класного керівника, батьків тощо.

8. Назвіть положення педагогічної категорії, які були вдало чи невдало використані в цій ситуації.

9. Вкажіть помилки, які були допущені в цій ситуації і перешкоджали досягненню позитивного результату.

10. Назвіть, які форми, методи, засоби педагогічного впливу можна було б використати в цій ситуації щоб досягти позитивного результату.

11. Визначте, який позитивний досвід можна взяти собі на майбутнє.

12. Зробіть висновки і оцініть педагогічну ситуацію з точки зору її типовості для педагогічної діяльності вчителя.

Наступний приклад алгоритму аналізу педагогічної ситуації відображає поетапний процес:

№ етап	Етап аналізу	Сутність етапу
I етап	Характеристика педагогічної ситуації	<ul style="list-style-type: none">▪ умови та обставини,▪ особливості навчально – виховного процесу
II етап	Об'єкти та суб'єкти педагогічної ситуації	<ul style="list-style-type: none">▪ індивідуальні та особистісні особливості,▪ цілі, мотиви поведінки в педагогічній ситуації,▪ позиція по відношенню один до одного учасників ситуації.
III етап	Характеристика взаємин суб'єктів педагогічної ситуації	<ul style="list-style-type: none">▪ стилі спілкування,▪ керівництво,▪ особливості міжособистісних стосунків.
IV етап	Педагогічна проблема та педагогічна задача	<ul style="list-style-type: none">▪ головна проблема педагогічної ситуації,▪ глибина конфлікту,▪ цілі виховання в педагогічній ситуації,▪ конкретизація задач.

Отже, розв'язання педагогічної ситуації допоможе визначити рівень педагогічної майстерності та професіоналізму майбутнього вчителя.

3. ВАРІАНТИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

Педагогічна ситуація 1. Працюючи у першому класі, я помітила, що в учнів регулярно зникають особисті речі. Це, зрозуміло, викликало тривогу. У класі – нервові реакції, підозрілість і скарги. Хто винен у зникненні речей? Я, учителька, повинна була припинити крадіжки. Як це зробити?

Проаналізуйте поведінку вчительки.

Що б Ви зробили на її місці у даному випадку?

Запропонуйте свій варіант розв'язання педагогічної задачі.

Розв'язання ситуації 1. Вчителька вирішила використати психологічні особливості молодшого шкільного віку: наївність дітей, їхню безпосередність, довіру до слів і вказівок педагога, а також самовиявлення сутності в спільних справах. Вчителька сформулювала проблему так: яким прийомом можна створити ситуацію, за якої той учень, що спокусився на чужі речі, прямо або побічно виявив би себе? Вчителька знайшла такий прийом. Вона роздала учням по сірнику і попросила, щоб вони поклали його на одну долоню і прикрили іншою долонею. Після цього впевнено і голосно сказала, що незабаром сірник виросте у того, хто взяв чужу ручку. Для перевірки стала підходити до кожного і просила показати його сірник. Підійшовши до Колі, виявила, що його сірник зламаний.

– Чому в тебе сірник зламаний? – запитав педагог.

– Я його поламав, щоб він не ріс, – відповів хлопчик. Так був виявлений той, хто брав чужі речі. Вчителька пояснила малюкові, що брати чуже не можна, оскільки це відразу буде виявлятися. З того часу у класі припинили зникати речі.

Педагогічна ситуація 2. Контрольну роботу в 9-му класі написали погано. Вчителька аналізувала, думала про причини, шукала їх сама. Коли черга дійшла до Дмитра В., вона без пояснень попросила щоденник, щоб виставити «незадовільно». Юнак не погодився. Вчителька, підвищивши голос, повторила вимогу. У відповідь – мовчання. У настороженій тиші класу пролунав вирок: «Твоїй впертості я не дивуюся, брат твій точно такий же. Недарма, очевидно, і батько від вас пішов, від таких синів утечеш мимоволі...». Могильна тиша тяжко опустилася на урок. Клас зовсім стих, а Дмитро піднявся і сказав: «Батько Вам розповість, чому він пішов... Я його про це попрошу. Спеціально для Вас...».

В чому Ви бачите головну причину того, що трапилося?

Які принципи педагогічного такту були порушені?

У чому Ви не згодні з учителькою?

Розв'язання ситуації 2. Вчинок учителя, у даній ситуації, відверто нетактовний. Якщо вже конфлікт виник між учителем і учнем, прагніть до того, щоб він відбувався в діловій сфері і не зачіпав особистої. Конфлікуйте культурно і не переходьте «на особистості».

Наприклад, висловлюючи осуд учню за погану успішність, обговорюйте тільки це питання і не торкайтеся особистих якостей учня, його братів, сестер або батьків. Педагогічна нетактовність і неуцтво може привести дитину до жорстокості, недовіри дорослим, до розчарування

Педагогічна ситуація 3. «Що ж Ви, з власним сином справитися не можете? От, подивіться, три двійки підряд! Якщо ще хоч одну одержить, я обіцяю – виставлю йому двійку за півріччя. І зверніть увагу на його нестерпну поведінку! Я його більше на уроки пускати не буду. Так що вживайте заходів! Я Вас попередила».

Яке почуття пережили батьки учня після розмови з учителем?

Дайте оцінку поведінці вчителя. Чи порушила вчителька норми педагогічної етики?

Як слід вести бесіду з батьками? Ваші педагогічні дії і план розмови.

Розв'язання ситуації 3. У даній педагогічній ситуації вчителька припустилася педагогічної нетактовності і продемонструвала свою фахову неспроможність. Ми спостерігаємо повну відмову учителя від визнання своїх помилок. У поганому навчанні і поведінці вчителька звинувачує тільки учня і його батьків. Наказ учителя «Уживайте заходів!» не дає ніяких рекомендацій батькам. Вчитель і батьки повинні стати союзниками, і високу культуру спілкування, насамперед, демонструє вчитель. Учитель зобов'язаний знайти потрібні слова для батьків. Наприклад: «Я запросила Вас, щоб порадитися з Вами і разом знайти розв'язання проблеми, як поліпшити навчання Вашого сина і мого учня».

Педагогічна ситуація 4. Біля учительської мама нестаранного учня – ефектна жінка, дорого, але без смаку одягнена, атакуючи вчительку, кричить: «Дві двійки йому вліпили, а він каже, що вчив. Я йому вірю: він мені ніколи не бреше. Я знаю: ви його просто не злюбили за те, що правду сказав на виховній годині: у Вас мазунчики є в класі». Вчителька: «Але він не учив, не знав навіть елементарного...». Мама: «Я офіційно заявляю: ще одна двійка, і я піду далі. Чому Вас тільки в інституті навчають?! Нічого самі не знаєте і дітям пояснити не можете». Вчителька: «Інші, проте, розуміють. Тільки Ваш Коля...». Мама (кричить ще голосніше): «Я тебе виведу на чисту воду, давно зрозуміла, що тільки мій Коля в тебе поганий...».

Як би Ви вели цей «змістовний» діалог на місці вчительки?

Розв'язання ситуації 4. Маму треба зробити союзником. Без добрих стосунків з нею Колю не виховаєш. Можна обеззброїти маму самокритикою вже на початку розмови, поставити її у становище свого захисника. Адже й справді, учителю є за що себе лаяти: ставлячи двійку, він, учитель, просто фіксував відсутність знань; чому знань нема – не думав: чи тому, що хлопчик не вчить, чи домашні умови не дозволяють добре готуватися? Тому, можливо, необхідно швидко і рішуче погодитися з розгніваною матусею, а в чомусь і випередити її. Але найважливіше – сказати мамі щось гарне про Колю, адже у кожній людині є щось гарне. Можна сказати так: «Я сама бідкаюся після цих двійок. Адже Коля здібний хлопчик». Коли мама стала союзником учителя, наступні кроки (як разом діяти, щоб поліпшити навчання), буде набагато легше планувати і вирішувати.

Педагогічна ситуація 5. Учитель (молодий фахівець) прийшов працювати до третього класу, де до нього працював інший учитель. Учні стали отримувати нижчі оцінки, ніж попереднього навчального року. На перших батьківських зборах батьки учнів у брутальній формі стали висувати претензії до вчителя. Створилася конфліктна Педагогічна задача.

Що необхідно було зробити вчителю, щоб уникнути даної конфліктної ситуації? Як би вчинили Ви на місці вчителя?

Розв'язання ситуації 5. Незважаючи на всі труднощі педагогічної ситуації, що склалась, учитель, як професіонал, зобов'язаний активно шукати педагогічні контакти з батьками учнів, терпляче вислуховувати критичні зауваження батьків на свою адресу, рахуватися з ними. Якщо батьки мають сумніви щодо об'єктивності оцінок учителя, то він повинен знайти аргументи для пояснення своїх дій, провести конструктивний діалог з батьками. Вчитель зобов'язаний відчувати моральну відповідальність перед батьками учнів за навчання і виховання їхніх дітей, не дозволяти ображати батьківські почуття недбалою і необґрунтованою оцінкою здібностей їхніх дітей. Необхідно тактовно й обґрунтовано ставити певні вимоги перед батьками, не перекладаючи при цьому своїх обов'язків на них.

Педагогічна ситуація 6. Вікторія Григорівна заходить до класу, сідає за стіл і мовчить, суворо дивлячись на учнів. «Домагаюся тиші» так називає вона свій методичний прийом. Оскільки за партами сидять не ідоли, а живі діти, то вони витримують лише хвилину-другу мовчання, а потім починають переглядатися, стукати, вовтузитися. Тоді Вікторія Григорівна виймає з портфеля загальний зошит у чорній обкладинці і починає записувати, хто саме і як порушив тишу. Гра в мовчанку триває: діти вовтузяться, Вікторія Григорівна пише. Через 10 хвилин діти «готові»: вони внутрішньо збуджені,

нерви їх напружені. І взагалі клас схожий на комплект ручних гранат із вийнятою чекою. Вікторія Григорівна починає урок, і варто їй поставити першу незадовільну оцінку в журналі, наприклад, за те, що учень нахилився і підняв олівець, настає вибух.

Дайте психолого-педагогічну оцінку діям учительки.

Чи можна було запобігти виникненню небажаної ситуації і яким чином? Ваші варіанти. Обґрунтуйте їх.

Розв'язання ситуації 6. Описана Педагогічна задача може бути розглянута як модель навмисної організації конфлікту. Вікторія Григорівна, з'являючись у класі у збудженому стані, завчасно налаштована негативно проти учнів, заражає своїм настроєм, станом нервозності усіх присутніх. У даній педагогічній ситуації нездорова атмосфера взаємовідносин, створена з вини вчительки, постійно погіршується способами взаємодії вчительки з учнями.

Педагогічна ситуація 7. Марічка Б. – учениця сьомого класу. Учиться прекрасно, успіх за успіхом, похвала за похвалою. Але раптом маленька невдача: замість очікуваної відмінної оцінки – «задовільно»! Реакція бурхлива: сльози, пригнічений настрій. Така ж картина і вдома, усі засмучені. Мама з бабусею негайно побігли до школи. Гарячі з'ясування з Ніною Сергіївною, учителькою: «Марічка так сумлінно готується. Для неї ця оцінка – удар. Вона загубить віру в свої сили» – така була аргументація дорослих. Аргументи Ніни Сергіївни виявилися теж переконливими і слухними. Поставивши заслужену негативну оцінку, вчителька вирішила дати Марічці життєвий урок.

Хто правий у даній ситуації: мама і бабуся Марічки чи Ніна Сергіївна? Дайте свій психолого-педагогічний аналіз цієї ситуації.

Розв'язання ситуації 7. У даному випадку Ніна Сергіївна обрала правильний шлях, трійка сильно вдарила по серцю дитини і батьків. Дівчинка болісно переживає трійку, тому що давно звикла до вищих оцінок, які вже не приносять колишньої радості. Це позначилося на її ставленні до своїх обов'язків. Впевненість Марічки перейшла в самовпевненість.

Педагогічна ситуація 8. Учень 6-го класу Назар Д. не дуже любив англійську мову, але готувався більш-менш регулярно, мав середні оцінки. Хлопчик здібний, але перевагу віддавав точним наукам. На одному уроці з англійської мови він отримав гарну оцінку, заспокоївся, вирішив не дуже обтяжувати себе домашніми завданнями. Прийшов час нового уроку. Назар щось слухав, щось пропускав повз вуха. У нього настав звичайний стан пасивного відсиджування. Раптом він почув запитання вчителя, який зажадав

від нього повторити правило, вивчене на попередньому уроці. Правило не пригадав, думки плуталися. Назару було дуже незручно.

Як краще подіяти вчителю в даній педагогічній ситуації?

Що сказати учню?

Розв'язання ситуації 8. І раптом Назар почув голос учителя, почув слова, сказані з такою надією, добротою, підтримкою: «Назар! Ти не мусиш мовчати. Ти подумай, пригадай! Ти так високо злетів! Ти злетів і летиш так високо, ти розумієш, що це? А зараз ти можеш упасти, а падати завжди боляче». Відразу звідкись згадалися рядки правил, вивчені на попередньому уроці, приклади, що підтверджують ці правила. І Назар став відповідати. Розказував правильно, з невеликими паузами, чітко, з надією, що його зрозуміють і підтримають! Слова вчителя, безумовно, засвідчили його щире прагнення допомогти дитині, дали їй можливість проявити свій прихований інтелектуальний потенціал. Слова, сказані вчителем, не тільки приклад педагогічної творчості і майстерності, але і прояв справжньої людяності, що ніколи не залишається без відповіді.

Педагогічна ситуація 9. Молода вчителька замінила іншу, більш досвідчену, яку діти дуже любили. Першого ж дня роботи один із учнів заявив їй відверто і вороже: «Ви нам не потрібні, ми хочемо нашу колишню вчительку».

Як учительки слід поводитися, щоб уникнути конфлікту?

Оберіть свій варіант поведінки у цей педагогічній ситуації.

Розв'язання ситуації 9. У даній педагогічній ситуації вчитель повинен вміти керувати своєю поведінкою, своїми почуттями, стримувати негативні емоції і розвивати позитивні почуття до дітей. Тут учителю допоможе усвідомлення свого обов'язку: шанувати дітей і бути терплячим до усіх без винятку учнів. Варто враховувати також, що діти ще не в змозі іноді правильно зрозуміти, оцінити свої і чужі вчинки, і що їхні помилки – не завжди провина, а часто і вікове безсилля, і недоліки виховання, відповідальність за які, нехай і побічно, лягає і на самого вчителя. Тому педагог зобов'язаний перебороти ворожість до дітей, до конкретної дитини.

Педагогічна ситуація 10. Перші чотири дні моєї роботи в школі пройшли досить спокійно. До кінця четвертого дня, увечері, коли я займався підготовкою до наступних занять, пролунав телефонний дзвінок. Піднявши слухавку, я почув приглушений хлоп'ячий голос: «Говорить твій учень. Завтра ми викинемо тебе з вікна, так і знай».

На мить я втратив дар мови: «Це в тебе жарти такі?» – сказав я.

«Це не жарт, – відповідав голос. – Завтра ми викинемо тебе з вікна. Можеш не сумніватися».

Я важко опустився на стілець, не розуміючи, що це все означає. Напевне, комусь просто захотілося мене таким чином налякати. Але я міг і помилятися. Що ж мені робити? Як бути? Протягом наступної півгодини мені дзвонили ще тричі. Почувши приглушений голос, я, не відповідаючи, клав трубку.

Нарешті я вирішив зателефонувати вчительці, яка опікувалася мною. Необхідна була порада, як поводитися завтра. Сам я, на жаль, не міг придумати нічого втішного. Дуже не хотілося турбувати колегу, але для мене це була тривожна Педагогічна задача. Що не кажіть, а мій клас знаходився на третьому поверсі, і мені зовсім не подобалася перспектива бути викинутим з вікна з такої висоти. Що б ви порадили вчителю-початківцю?

Розв'язання ситуації 10. Мені здалося, що колега не дуже хвилювалася, коли я пояснив їй суть справи. Вона тільки поцікавилася, чи не було мене яких-небудь ускладнень з учнями. Я відповів, що стосунки з класом у мене були рівними. «Що ж мені робити?» – запитав я. Відповідь була такою, що мені нічого не треба робити. Проте, якщо дзвонитимуть ще, то треба вимкнути телефон, а наступного дня в класі поводитися так, ніби нічого не сталося. Все буде нормально. Вчителька порадила мені більше не думати про телефонні дзвінки і добре виспатися. Чесно кажучи, її безтурботність вразила мене не менше, ніж самі дзвінки.

Невдовзі після цієї розмови телефон задзвонив знову. Я відключив апарат і зайнявся підготовкою до завтрашнього уроку. Увійшовши наступного дня до класу, я намагався триматися спокійно, хоча, зізнаюсь, серце в мене шалено билось. Приступивши до роботи, я уважно поглядав на учнів, намагаючись виявити чийсь зняковілий погляд, але нічого підозрілого не знайшов. Колега була права. Нічого надзвичайного не сталося. Коли після уроків ми з нею повернулися до попередньої розмови, вчителька сказала, що дійсно нема нічого незвичайного в анонімних дзвінках учнів. Вона вважала це своєрідним проявом гумору деяких школярів. Вона розповіла, як сама теж отримувала анонімні дзвінки, деякі з них були цілком дружніми, навіть романтичними, а якось почула і погрози. Найрозумніше в цієї ситуації не звертати на все це уваги. Якщо учні побачать, що ви на дзвінки не реагуєте, вони припинять дзвонити. І знову вона мала рацію. Дзвінки припинилися. Викладання доставляло мені задоволення. І все ж я ніколи не забуду почуття, яке межує із панікою, що я пережив через кілька погрожуючих дзвінків.

4. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 1

У 7 клас прийшов новий вчитель іноземної мови. Увесь клас виявив до нього інтерес, активно працював на уроках. Одного разу хтось із учнів цього класу випадково почув уривок із розмови молодого вчителя з колегою. Їхній вчитель характеризував учнів класу як дітей, які навряд чи його розуміють – ще не доросли, тому з ними важко. Після цього ставлення учнів до вчителя погіршилося. Учні втратили колишню увагу та інтерес до його уроків.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Поясніть, спираючись на знання психології підлітків таку зміну у ставленні учнів класу до вчителя?

2. Які підліткові потреби має враховувати вчитель при формуванні інтересу підлітків до свого предмету?

3. Назвіть три конкретні кроки, які цей вчитель має зробити для відновлення інтересу учнів до його предмету.

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 2

Учень систематично готував навчальний матеріал, який задавали в школі, а під час уроків часто отримувал двійки. Він не одноразово говорив, що йому важко запам'ятовувати. Сумлінно, але механічно завчивши вдома визначення, він так відтворював його під час уроку: «Перше слово я забувся ... на «с»... якось, ... якось на «с» називається ... Сполучення слів і окремі ... речення ... слова ...» і т. п. Сам хлопчик так пояснив спосіб заучування ним цього визначення: «Не розумів, але вчив, читав декілька разів і подумки повторював».

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Який вид запам'ятовування навчального матеріалу використовував учень? У чому причина використання саме такого виду запам'ятовування учнями?

2. Чи може звичка запам'ятовувати саме таким чином стати безпосередньою причиною проблем у навчанні?

3. На матеріалі вашого предмету покажіть яким чином Ви б сприяли розвиткові смислового запам'ятовування в учнів.

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 3

Даценко Владислав прийшов учитися в 6 «А» клас з другого семестру, по причині переїзду сім'ї з іншого міста. «Новачок» мав дуже гарні знання з математики, мав зайву вагу, вирізнявся підвищеною чутливістю до власних невдач у навчанні, був сором'язливий. За ним одразу ж закріпилося

прізвисько «Ботанік». Однокласники спілкувалися з «ботаніком» тільки через те, що він давав списувати їм домашні завдання з математики.

Під час весняних канікул у березні Владислав разом із класом брав участь у шкільної спартакіаді, але, на жаль, пропустив 3 м'ячі під час гри в футбол. У зв'язку з чим, футбольна команда б «А» не потрапила до трійки призерів і це стало пусковим механізмом для знущань над «ботаніком» та перетворення його на «цапа відбувайла».

Однокласники відпускали на його адресу грубі жарти, індивідуально і публічно принижували, ховали його портфель в жіночому туалеті, на перервах розкидали по класу його навчальне приладдя і таке інше.

У квітні вчителька англійської мови звернула увагу, що протягом 2-х тижнів Владислав сидить за партою один, під час групової роботи хлопці відмовляються добровільно приймати його в групу, постійно помічала глузливі погляди і «гострі репліки» лідерів класу, коли Владислав відповідав біля дошки. Вона поділилася своїми спостереженнями з класним керівником б «А». Під час перерви класний керівник побачила, як учні класу займалися перекиданням рюкзака Владислава, який зі сльозами намагався цьому перешкоджати. На зауваження педагога учні відповіли: «Ми просто граємо».

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Чи є в діях учнів класу ознаки булінгу? Назвіть його ознаки та причини?

2. Яку роботу з «жертвою», «кривдниками» та усім класним колективом повинен провести класний керівник, соціальний педагог, шкільний психолог?

3. Які аспекти припинення і запобігання випадків жорстокості повинні бути обговорені на батьківських зборах в б «А»? Якою має бути бесіда з батьками «кривдників» та «жертви»?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 4

Учитель несподівано увійшов до класу та побачив, що підліток виправляє в журналі оцінку. Вчитель оцінив ситуацію та стан учня і... «не помітив». Урок закінчився, він не сказав жодного слова про те, що сталося, і пішов з класу. Під час наступного уроку учень пильно дивився на вчителя, але той тримав мовчання. Після уроку учень підійшов до вчителя і з тремтінням у голосі сказав: «Сергію Миколайовичу, я більше не можу так, ви бачили, що я виправив оцінку... і мовчите... Що ви зі мною робитимете? Ну робіть, не тягніть!»

Сергій Миколайович зрозумів, що робити тут нічого не потрібно, все вже зроблено. «Ти, Матвію, виправив шість балів на вісім, ось і виправ насправді, я тебе наступного разу на уроці викличу».

І викликав, і Матвій відповів на десять балів. Вчитель сказав: «Ось як ти себе недооцінив, Матвію!». Після уроку хлопець підійшов до вчителя: «Я ніколи цього більше не робитиму. Дякую!»

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

- 1. У чому секрет успіху вчителя?***
- 2. Від чого залежить результативність процесу навчання?***
- 3. Розкрийте психологічні основи діяльності учнів в освітньому процесі.***

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 5

Семикласники вирішили зірвати урок іноземної мови у нового вчителя. Колишній вчитель дозволяв учитися абияк, за слабкі відповіді оцінював гарно.

Новий вчитель у своїх вимогах був твердий, здавалося, занадто суворий, що не сподобалося – учні почали з ним боротьбу, міркуючи: він нам робить погано – ми йому теж будемо робити погано.

Ініціатором бойкоту став Ярослав К. – міцний, сильний, але не дуже працьовитий лідер. «Слухайте сюди, – запропонував він, – вчитель заходить до класу, а ми його не бачимо! Зрозуміли?! Не реагуємо, розмовляємо, пишемо, читаємо. Нехай хоч розірветься – ніякої реакції на нього».

Вчитель зайшов до класу. На нього ніхто не звернув уваги. По очах хлопців, по фальшивій їх збудженості вчитель здогадався про бойкот.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

- 1. Чому виник конфлікт? Чи можна було його уникнути?***
- 2. Якими особистими якостями повинен володіти вчитель, щоб правильно зорієнтуватися в подібній педагогічній ситуації?***
- 3. Як вчинити вчителю? Запропонуйте свій варіант вирішення.***

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 6

– Гра – школа професійного та сімейного життя, школа людських відносин. Але від звичайної школи вона відрізняється тим, що людина, навчаючись у ході гри, і не підозрює про те, що чомусь вчиться.

– Дуже добре, що ви любите грати. Я теж. Пропоную пограти! Але у що запитаєте ви? Можливо в самих себе? Ви – учні, ви – діти, а я ваш учитель, старший. Я запитую вас, а ви відповідаєте мені. Чому насупилися? Хіба це не гра? Але чим же вона погана для вас? Тим, що тут все по-справжньому, я справжній вчитель, а ви справжні учні! Немає простору для перевтілення, немає ролей, все відбувається саме собою!

Тоді давайте по-іншому: ми всі друзі, ви – мої співробітники, серйозні, дорослі люди; я – все ж таки залишуся педагогом, тільки неуважним, забудькуватим. Ви не зводьте з мене очей, будьте напоготові, бо я можу завести вас у такі хащі, з яких нам всім буде важко вибратися! Я – керівник

гри, допоможу вам повірити, що ви дорослі та серйозні люди. Отже, будемо грати й створювати наше навчання разом!

– Ви прагнете радощів! На мою думку, я маю своїм обов'язком нести вам радість пізнання! Я шукаю шляхи організації всієї справи навчання таким чином, щоб не просто вкладати знання у ваші голови, а щоб усі ви прагнули «забрати» їх у мене, оволодіти ними в результаті, так званої, інтелектуальної битви зі мною!

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

- 1. Дайте оцінку педагогічним пошукам учителя.***
- 2. Визначте роль пізнавальної гри в освітньому процесі.***
- 3. У чому суть оптимального вибору методів навчання?***

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 7

Пролунав дзвінок. Коридор спорожнів. Гамір перемістився у класи і там розчинився, перетворився у впорядкований робочий гомін. Але ось біжить захеканий хлопець. На секунду зупинився перед дверима і зник за ними. Через хвилину підтягується інший. Озирнувся, пригладив волосся, теж заскочив у клас. А в класі – нерішуче вже тупцюють удвох. На мить з'являється сердите обличчя вчителя й перед порушниками зачиняються двері.

Як правило, тих, що запізнюються, першим зустрічає вчитель, який проводить урок. Але ж реакція у кожного своя: один навіть не дивиться на того, хто увійшов, і продовжує пояснення, а винуватець стоїть, переступаючи з ноги на ногу, хвилин десять біля порогу; другій – гляне з докором і дозволить сісти; інший, відключившись від класу, почне довгий повчальний монолог.

А спізнення повторюються...

Зрідка, хто з учителів ставить у класному журналі, як цього вимагає інструкція, літеру «С» – спізнився, тому більшість спізнень проходить без покарань і, звичайно, повз класного керівника.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

- 1. Як повинен вчинити педагог з учнем, який запізнився?***
- 2. Які вимоги ставляться до організації уроку?***
- 3. У чому сутність виховної функції уроку?***

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 8

Біля учительської мама одного учня – ефектна жінка, дорого, але без смаку одягнена, атакуючи вчительку, кричить:

«Дві двійки йому вліпили, а він каже, що вчив! Я йому вірю: він мені ніколи не бреше! Я знаю: ви його просто не злюбили за те, що правду сказав на виховній годині: у Вас мазунчики є в класі!».

Вчителька: «Але він не вчив, не знає навіть елементарного...».

Мати: «Я офіційно заявляю: ще одна двійка, і я піду далі. Чому Вас тільки в університеті навчають?! Нічого самі не знаєте і дітям пояснити не можете».

Вчителька: «Інші, проте, розуміють. Тільки Ваш Дмитро...».

Мати (кричить ще голосніше): «Я тебе виведу на чисту воду, давно зрозуміла, що тільки мій Дмитро в тебе поганий...».

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Дайте оцінку поведінці вчительки. Чи порушила вчителька норми педагогічної етики?

2. Як би Ви вели цей «змістовний» діалог на місці вчительки? Ваші педагогічні дії і план розмови?

3. Схарактеризуйте методи роботи вчителя з батьками.

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 9

В одному з 8 класів школи навчався учень, який вже не вперше залишався на другий рік і був старший за інших. На початку навчального року він вирішив влаштувати випробування одному з вчителів. Із першої хвилини уроку підліток почав відбивати такт якоїсь мелодії, заважаючи проводити заняття. Учитель зробив зауваження, але це не подіяло. Він не зупинився. Учні почали сміятися. Урок міг бути зірваний.

Тоді вчитель взяв себе в руки і продовжував свій урок далі за планом, інші діти сиділи спокійно і виконували всі завдання. Так тривало протягом 3 уроків. Розуміючи, що не дочекається жодної реакції вчителя, учень припинив стукати по парті і до кінця навчального року дисципліну більше не порушував.

Проаналізуйте поведінку вчителя та підготуйте відповідь на питання:

1. Який стиль педагогічного спілкування властивий вчителю?

2. Які сильні сторони та обмеження цього стилю педагогічного спілкування?

3. Які найперші 5 кроків має зробити вчитель для розвитку зрілості цього учнівського колективу?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 10

Урок був цікавий, і після дзвінка дев'ятикласники оточили мене зусібіч. Я насолоджуюсь цими хвилинами, коли навколо мене збираються учні і ставлять запитання. І раптом десь справа пролунало басовите: – Куди лізеш? Ідіотка! Я миттєво повернулась – Вадим Прокопенко стояв поруч.

Образа, прикрість через те, що так несподівано, однією фразою зруйновано настрій, створений під час уроку, щирим та теплим спілкуванням з

учнями,— все з'єдналося в бажання покарати грубіяна, і я різко мовила: – Прокопенко, зараз же ідіть за мною в учительську!

Ми рушили шкільним коридором. Попереду йшов Прокопенко, задоволено, бадьоро усміхаючись, підморгуючи праворуч і ліворуч. За ним грізно прямувала я. Дивлячись на широкі плечі та незалежну ходу Прокопенка, я думала: «Зачекай-но, зараз зайдеш в учительську – гонор зникне!» Я вже бачила, як він схиляє голову і винувато тупцяє на місці, доводячи повну перемогу вчительського гніву.

Але що це? Я прислухалась до гомінкого коридору і відчула, що учні підтримують його, співчувають йому, а на мене, вчительку, дивляться на-смішкувато чи з неприхованим осудом! Згадалося: мені розповідали, що він відомий усім, як успішний спортсмен, легко піднімає двопудову гирю, а коли чергує в коридорі, його буквально зусібіч обліплюють малюки... А Прокопенко, переможно піднявши голову, вже блазнює...

Біля дверей учительської, чекаючи нотацій, Вадим з поблажливою посмішкою подивився на мене. Вороже почуття кривило уста і плавило в глибині його очей. Я взялася за ручку...

Проаналізуйте висловлювання вчителя та підготуйте відповідь на питання:

1. Проаналізуйте вчинки вчителя й учня. Назвіть, які вікові особливості проявилися у хлопця?

2. Які можуть бути наслідки (післядія) традиційної колективної виховної бесіди в учительській?

3. Спрогнозуйте подальші дії класного керівника з метою згуртування колективу класу. Як поводитись учительці, щоб не поглиблювати конфлікту з учнем?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 11

Олег у початковій школі навчався відмінно попри свою зовнішню неквапливість. У 5-му класі з'явилося багато нових предметів. Дмитро Андрійович, учитель іноземної мови, вимагав відповідати швидко. Олег, якому був потрібний час, щоб обміркувати відповідь, одразу викликав у вчителя неприязнь. Олег почав отримувати задовільні, а іноді й незадовільні оцінки. Часом він навіть просив: «Мені треба подумати». Проте Дмитро Андрійович відповідав: «Якщо не можеш швидко – значить, не готувався до уроку». Хлопчик почав втрачати віру у власні сили, хоча вчив іноземну мову старанно і глибоко. Батьки звернулися до класного керівника по допомогу.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Якими принципами виховання знехтував Дмитро Андрійович?

2. Які наслідки може мати подібний підхід в освітньому процесі? Зважте, скільки праці, зусиль і часу витратив цей учень на підготовку до уроку.

3. Як можна розв'язати цей конфлікт? Запропонуйте інший підхід до оцінювання досягнень учнів та обґрунтуйте його.

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 12

Після відвідування уроку молодій вчительки Ольги Анатоліївни завуч Людмила Іванівна сказала їй: – У Вас дивна манера робити зауваження. Як Ви оцінюєте такі Ваші звертання: «Сергію, грецький профіль Світлани, звичайно, гідний уваги, але не на уроці» або «Андрію, ти ризикуєш замучити до смерті сусідку своїми інтелектуальними розмовами»? – Що ж тут кримінального? – запитала Ольга Анатоліївна.

– Бачите, – продовжила Людмила Іванівна голосно, щоб інші вчителі теж чули, – я не вважаю за потрібне загравати з учнями і спускатися до їхнього рівня. Може, я помиляюсь, але душевний контакт на уроці – це, даруйте, маніловщина. Він лише заважає, перевантажує стосунки додатковими емоціями та послаблює вимогливість.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Хто, на Ваш погляд, має рацію у цій суперечці? Обґрунтуйте свою точку зору.

2. У чому секрет успіху педагога?

3. Які стилі педагогічного спілкування плуває Людмила Іванівна?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 13

У класі шум, бруд, учні до уроку не готові. Вчителька іноземної мови Ангеліна Андріївна намагається навести лад:

– Сідайте, сідайте! Тільки хай хто-небудь піде в учительську, візьме там зошити в шафі. До дверей кидаються одразу троє хлопчаків.

– Куди, куди? Одного вистачить!

– Можна ми вдвох із Сашком? – питає з місця Юрко.

– Ну, добре, тільки бігом!

– І я з ними! – схоплюється Олесь.

– Підуть двоє!

– Ви ж сказали, що одного вистачить! – образився Олесь.

– Що? Ах, так!.. Що там за гамір? Припиніть!.. На задніх партах сміються все голосніше. І чому у вас завжди підручники відкриті? Що це за мода?.. Ну, годі, годі вже! Сідайте, починаємо працювати...

- Борисенко, негайно залиш Кандибу! – гукає Ангеліна Андріївна хлопчика, який вовтузиться із сусідом по парті.

- Це не я! – кричить Борисенко.
- Зараз подивимося, хто в нас піде відповідати...– Ангеліна Андріївна схилилася над журналом, довго шукає потрібне прізвище. Учні замовкли, теж чекають...

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Висловіть припущення щодо причин такої ситуації.

2. Яких помилок припускається вчитель у спілкуванні з учнями?

Який це стиль спілкування? Які можуть бути його наслідки?

3. Які конкретні дії повинні зробити батьки, адміністрація школи, педагог-предметник, класний керівник, психолог для створення комфортних умов для навчання?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 14

Молода вчителька іноземної мови після кількох місяців роботи, яка її задовольняла і, здавалося, була успішною, раптом виявила, що учні погано знають навчальний матеріал.

Вона зробила висновок про недостатність своєї вимогливості до учнів і з добрих міркувань вирішила «перебудуватися»: збільшила кількість домашніх завдань, стала суворіше запитувати.

Проте результат виявився несподіваним: діти чинили опір її педагогічним діям. Вони стали виявляти невдоволення та відкриту неповагу до вчительки, поводитися з нею грубо навіть при директорові. Вона кричала на учнів, а у відповідь бачила перед собою дітей, які її цілком не розуміли та вбачали в ній ворога. Молода вчителька змушена була зізнатися у своєму безсиллі: «Я не знаю, що відбувається в класі...».

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Дайте характеристику діям вчителя.

2. Що, на Вашу думку, стало причиною конфлікту між учнями та вчителем?

3. Як потрібно діяти у даній ситуації вчителю?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 15

Педагогічна діяльність наповнена новими, непередбачуваними Педагогічними задачами, і, як наслідок, стресами. Тому вміння їх вирішувати та регулювати емоції є професійно важливою компетентністю вчителя. Ось як пише молода вчителька: «На батьківських зборах, які я проводила вперше, відчувала стресову ситуацію.

По-перше я дуже хвилювалася, оскільки аудиторія була незнайомою для мене. Також почувалася не зовсім упевнено, тому що для мене була новою посада, на якій я ще не працювала, робота, яку мені ще не доводилося

виконувати. Я боялася почути запитання, на яке я не зможу дати відповіді, і отримаю батьківський осуд. Батьки дивилися на мене, а я на них, не знаючи з чого почати (хоча в руках тримала план роботи і виступ). Впоратися зі своїми емоціями допомогла підтримка батьків, яку я помітила в їхніх поглядах, доброзичлива атмосфера в класі. Я глибоко вдихнула-видихнула і розпочала батьківські збори.

Далі було набагато легше. Отже, найважче мені було встановити контакт з аудиторією та розпочати роботу, але підтримка додає впевненості і допомагає вгамувати свої емоції.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповіді на питання:

1. Поясніть, чому ця Педагогічна задача для молодшої вчительки виявилася стресовою? Назвіть основні стрес-чинники.

2. Як ви оцінюєте дії вчительки у незнайомій для неї ситуації? Запропонуйте інші дієві методи опанування стресом.

3. Які вам відомі негативні наслідки постійного стресу в педагогічній діяльності? Як їм запобігти?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 16

Учень 9 класу під час уроку включив музику на мобільному телефоні та заважав іншим учням. Вчителька зробила йому два зауваження, на які він абсолютно не реагував. Тоді вона відправила його до директора школи.

Учень вийшов з класу, але, як пізніше з'ясувалося, він пішов не до директора, а у магазин, що розташований неподалік школи. Коли він переходив дорогу, його збила машина та хлопець з важкими травмами потрапив до лікарні.

Коли все з'ясувалося, батьки почали вимагати від директора школи, щоб той звільнив учительку, яку вважали винною в цьому інциденті, інакше вони будуть скаржитися в обласне управління освіти та вищі органи.

Директор, щоб уникнути проблем, які б зашкодили його репутації та репутації школи, швидко виконав бажання батьків, не з'ясовуючи нічого; не звернувши, навіть, уваги на те, що вчителька була однією з кращих у цій школі, мала великий досвід роботи, використовувала сучасні педагогічні методи та прийоми в роботі, мала бездоганну репутацію.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Які правила порушила вчителька?

2. Чи правильно діяв у цій ситуації директор школи? Відповідь обґрунтуйте.

3. Запропонуйте свій шлях вирішення цієї проблеми.

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 17

«На початку мого учительського шляху мама однієї з учениць була невдоволена тим, які оцінки я ставлю її дочці. Після виставлення семестрової оцінки ця жінка прийшла в школу та погрожувала, кидалася битись, говорячи про те, що я занадто молода, недосвідчена та нічого не розумію.

Як говорили інші вчителі, – це не перший випадок, коли ця особа дозволяє собі так поводитись. З мого боку був запропонований компроміс: редагування оцінки (можливо в кінці семестру). Тобто я підбираю відповідні матеріали, комісія їх схвалює, після чого дівчина виконує завдання і вже інші вчителі її оцінюють.

У результаті учениця отримала ще нижчу оцінку (з 5 на 3). Мати не заспокоїлася. Історія закінчилася тим, що її доньку перевели до іншої підгрупи, де вчителька ставить їй 8-9, аби мати не «грала на нервах».

Ця Педагогічна задача для мене, як молодого вчителя, виявилася стресовою. Хоча у мене була можливість уникнути конфлікту та поступитися матері (виставивши бажану їй оцінку), але почуття гідності та принциповості у вивченні мого предмету сильніше».

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповіді на питання:

1. Охарактеризуйте стиль поведінки молодого вчительки в конфлікті з точки зору врахування власних потреб та потреб інших сторін, задіяних у конфлікті.

2. Чи можна вважати, що варіант вирішення конфлікту є конструктивним? Обґрунтуйте свою відповідь.

3. Висловіть власну гіпотезу про причини конфліктної ситуації. Запропонуйте власні дії з врегулювання конфліктної ситуації.

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 18

Хлопці-семикласники затіяли гру: спускаються на перший поверх і з половини сходів щосили стрибають уперед, щоб ухопитися за одвірки (тут колись двері були). Так ось, хлопці за ті одвірки схопляться, погойдаються й зіскочать на підлогу. Задоволені, аж заздрісно!

Я теж спробував, та нічого не вийшло. Хлопці мене на кпини взяли: «Куди лізеш, дрібното!» Ну, думаю, побачимо... І от сьогодні я стрибав, стрибав і раз! – ухопився за одвірки. Руки побіліли від напруги, та нічого, гойднувся, зараз на підлогу зіскочу. Р-раз! Що це? Руки відпустив, а на ноги не став, хоч і не впав. Сиджу на чомусь м'якому!

Стріпнувся, щоб розібратися, що ж це піді мною. Поглянув – і зажмурився, щоб до тями прийти, знову поглянув – а це чиясь голова! Волосся світле... Так це ж голова нашого директора, а я сиджу верхи на його плечах...

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Як би Ви повелися далі на місці директора школи?

2. Що, як Ви вважаєте, вчинив би А. С. Макаренко?

3. Як би, на Вашу думку, повівся В. О. Сухомлинський?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 19

Ознайомтеся з характеристиками навчання двох учениць:

А. Учіння для Дарини – засіб для досягнення її особистісних цілей, але далеко не єдиний. Критеріями її знань є корисність отриманої інформації. Проте навчається дівчинка ривками, за потреби, адже учіння для неї – заняття не із приємних. У неї завжди є альтернативні способи отримання інформації, серед яких і учіння, а критерій їх використання – легкість набуття конкретної інформації.

Б. Катерина захоплена процесом учіння. Їй подобається дізнаватися про щось нове, цікаве. Окрім навчання в школі, вона багато часу присвячує пошуку додаткової інформації, використовуючи довідники, інтернет, відео-матеріали, книги, бере участь у тренінгах та ін. В учінні вона цілеспрямована, самостійна, організована, завжди прагне удосконалювати власні шляхи і прийоми навчальної роботи, що приносить їй неабияке задоволення. Дівчинка ерудована, має широке коло інтересів, яке постійно збагачується.

Проаналізуйте психологічні характеристики учениць та підготуйте відповіді на питання:

1. Про який вид мотивації йдеться у кожному уривку тексту? Чи існують, на Вашу думку, переваги у зазначених видах? Якщо так, то які?

2. Яким чином можна використати для підвищення ефективності організації учіння ці відомості вчителю?

3. Укажіть, як би Ви вчинили на місці вчителя щодо особливостей мотивації учнів.

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 20

У п'ятому класі в мене був учень Данило. Із усіх предметів він встигав у першому семестрі та в половині другого. Поводив себе добре на уроках і поза школою. Але на початку останніх місяців навчання почав приходити до школи з непідготовленими домашніми завданнями. Коли вчителі його викликали, він казав, що не може відповідати через хворобу горла, але на перервах розмовляв голосно, весело сміявся.

Як же вчинити? Як змусити Данила готуватися до уроків і відповідати під час опитування? Наближався кінець другого семестру і навчального року. Залишити Данила не атестованим не можна було, ставити низькі бали при відмові не хотілося. Я вже сподівалася знайти інше розв'язання питання.

У цей час в художній галереї була цікава виставка. Із директором я домовилася, що піду з учнями в галерею, а урок проведу наступного дня. Після другого уроку я зайшла у п'ятий клас з повідомленням, всі підемо в галерею. Не зможе піти тільки Данило, додала я, тому що в нього болить горло (в цей день він знову відмовився відповідати).

Усі діти зраділи. Данило спохмурнів. Мені здалося, що хотів щось сказати, але... промовчав.

Наступного дня учні жваво обговорювали похід в галерею, згадували цікаві моменти виставки. Данило ж сидів мовчки. З того дня минуло більше місяця. Важливо зазначити, що на другий день Данило почав готувати уроки і жодного разу не скаржився, що у нього болить горло.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. З чого виходила вчителька, застосовуючи вказаний метод впливу на учня?

2. Вкажіть умови оптимального вибору методів і засобів впливу на школярів залежно від поставлених освітньо-виховних завдань і реальних можливостей дітей.

3. Які Ви знаєте методи стимулювання навчання?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 21

Інна Петрівна щойно закінчила університет, вчителює перший рік. Вона не дуже любить писати поурочні плани-конспекти, а коли на вимогу завуча Олександра Семеновича напише, то завуч забракує їх.

Інна Петрівна обурена: «Плани-конспекти – це зайва писанина, формалізм. Якість уроків залежить не від конспектів, а від рівня кваліфікації. Я все пам'ятаю, що треба робити на уроці, тому плани-конспекти мені не потрібні».

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Дайте психолого-педагогічну оцінку поведінці вчителя. Як оцінити позицію вчителя?

2. Чи можна було запобігти виникненню небажаної ситуації і яким чином? Як оцінити позицію завуча?

3. Ваші варіанти. Обтунуйте їх.

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 22

Десятикласниця Дарина, повернувшись зі школи, розповідає матері – одночасно її класному керівникові:

– Мене сьогодні викликали до завуча.

– І що?

– Світлана Іванівна сказала, що я надто багато базікаю на уроках німецької мови.

– Зрозуміло.

– Терпіти не можу цю бабу. Коли вона щось розповідає монотонним голосом, ми з Ангеліною втішаємо одна одну анекдотами.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Що стало причиною зухвалих витівок учениці?

2. Чи правильно вчинила вчителька? Як продовжити діалог, враховуючи те, що Дарина збирається вступати на факультет іноземних мов?

3. Що сказали б Ви на місці Дарининої матері? Які вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 23

Хлопчик 10 років стояв на сходах між другим і третім поверхом і плакав. Йому було боляче: щойно старшокласники «розіп'яли» його на гарячій батареї.

Пролунав дзвоник, але хлопчик його ніби і не чув. На урок йти не хотілося, від образи й болю на душі було тяжко.

Вчителька, яка проходила повз хлопчика, поцікавилася, чому він не йде на урок. «Що, мабуть, побили? - не без зловтіхи запитала вона. - Так тобі й треба, будеш тепер знати, як до старших чіплятися. Ану, марш на урок, нема чого прогулювати!» - і вона легенько штовхнула хлопчика до сходів.

Той відсахнувся й несподівано швидко побіг униз. Через півхвилини він вже стрімголов мчав зі школи.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Дайте оцінку педагогічній позиції вчителя.

2. Як би Ви діяли в такій ситуації?

3. Які підходи до учнів реалізують вчителі в освітній діяльності?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 24

К.Д. Ушинський розробляв основи педагогіки як науки, але разом із тим стверджував, що педагогічна наука є мистецтвом. «Вихователь, – писав він, – є художник; школа – майстерня. У ній з грубого шматка мармуру виникає подоба божества».

Духнович О. В. стверджував: «Педагогіка є мистецтво мистецтв, тому і педагог усіх художників з погляду звання свого перевищує, бо він є той, хто не якусь хитку річ, але людину і людство облаштовує».

Макаренко А. С. доводив: «Уміння виховувати – це все-таки мистецтво, таке ж мистецтво, як добре грати на скрипці або роялі, добре малювати картини, бути хорошим фрезерувальником або слюсарем». «Майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом, що вимагає таланту, але це спеціальність, якої треба навчитись, як треба навчити лікаря його майстерності, як треба навчити музиканта».

Сухомлинський В. О. зауважував: «Без передбачення й наукового розрахунку педагогіка схожа на знахарство, а вчитель, котрий не хоче або не вміє розраховувати, – на неграмотну няньку. Мудрість влади педагога – це передусім його здатність усе розуміти. Творіння людини – вище напруження усіх духовних сил. Це і життєва мудрість, і майстерність, і мистецтво».

Проаналізуйте думки видатних педагогів та підготуйте відповідь на питання:

1. На якій підставі К.Д. Ушинський, О. В. Духнович, А. С. Макаренко та В. О. Сухомлинський прирівнювали педагогіку до мистецтва?

2. Чи не вступає в суперечку думка К.Д. Ушинського з міркуваннями В. О. Сухомлинського?

3. Та все таки, чим є педагогіка: наукою чи мистецтвом?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 25

Вони несамовито били кулаками по партах і кричали в обличчя: «Ви нас ненавидите, ми не будемо у вас вчитися!»

Учитель стояв перед розбурханим класом, приголомшений гіркотою незаслужених звинувачень.

«Кинути їм в обличчя все, що наболіло, і піти зі школи назавжди», – вчитель уже зробив крок до дверей, тільки в останню мить подавив у собі це бажання.

Він зрозумів, що повинен сказати, і чекав хоч на мить тиші у класі.

– Людина, яка посадила дерево та день у день доглядала його, не може висмикнути його з корінням. Так і вчитель, який дає знання своїм вихованцям, не може бажати їм поганого. Ви всі вважаєте, що я занадто суворий, прискіпливий до відповідей. Неправда, завищена оцінка – це насамперед неповага до вас, учні. І неповага... до самого себе. Не шукайте в житті легких шляхів. Мій учительський обов'язок бути чесним у своїй праці, бути чесним перед вами. Подумайте про це.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Що стало причиною бойкоту учнів?

2. Визначте результативність впливу педагога на вихованців.

3. У чому суть освітньої та виховної ролі оцінки?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 26

Якось довелось мені відвідати урок англійської мови. Клас виконував самостійну роботу. Пройшовши рядами побіжно глянувши у зошити учнів, учителька почала коментувати:

– Іваненко все ще пихтить. Нездібна дівчина. Все сидить, сидить. А от Петровський – молодець, одразу взявся за діло, за нього я спокійна.

Мені цікаво було дізнатися, які ж оцінки одержали ці учні за самостійну роботу? Виявилося, обом поставили «четвірки». Помітивши моє здивування, вчителька не дуже охоче пояснила: «Петровський зробив усе дуже швидко і в цілому вірно, проте допустив деякі дрібні огріхи через поспіх і свою неухважність. Талановитий хлопець, – додала вона при цьому, – але вже занадто неухважний».

Ось так: «талановитий» учень одержав стільки, скільки «нездібна» учениця, а ставлення до них у вчительки зовсім різне. Перший в її очах так і залишився хоч і неухважним, але здібним, а друга – лише ретельною, хоч і старанною, середнячкою.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Проаналізуйте діяльність вчительки та визначте її результативність.

2. Що породжують такі впливи на учнів?

3. Яка роль індивідуального підходу до оцінки знань дітей на уроці?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 27

Пролунав дзвінок. Закінчився другий урок, розчинилися широкі двері класних кімнат, і коридор заповнила дитлашня. Стрімголов мчали малюки, поважно виходили старшокласники. З 10-го класу з журналом у руках вийшла сива вчителька. До неї підійшов високий юнак.

– Можна Вас затримати на хвилину? – вчителька уважно глянула на нього і уповільнила ходу.

– Вам, Людмило Іванівно, не здається, що Ви занизили мені оцінку? Я точно знаю на вищій бал, ніж Ви поставили. виправте, будь ласка, – учень простягнув авторучку.

– Ні, не здається. Матеріал ти знаєш посередньо, вправу виконав з помилками, діалог у тебе неоригінальний, так що оцінка, цілком об'єктивна. Ось так, юначе. Щоб отримувати вищі оцінки, треба вчитися з більшим коефіцієнтом віддачі, – і вона увійшла в учительську.

– Знову Федоренко оцінкою незадоволений. Бурчить, як сварлива свекруха, – промовила Людмила Іванівна.

– А він усіма вчителями незадоволений, вважає що його знання недооцінюють, – підтримав розмову історик Петро Григорович.

– Я вже вирішив сьогодні з ним попрацювати. Запрошую всіх, у кого «вікно», на, так би мовити, показове виховання скромності.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Спробуйте визначити, в чому полягає мета вчительки?

2. Чи може виховний монолог вчительки переконати учня? У чому сутність освітньої та виховної функції уроку?

3. Який спосіб переконуючого впливу на Федоренка запропонували б Ви? Яким чином, на Ваш погляд, планує вплинути на нього Петро Григорович?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 28

Зустрілися троє молодих вчителів, вчорашніх випускників університету.

– Головна моя біда, – зізнався Богдан Олександрович, – що мене не слухаються учні. Що не роблю, ніяк не можу їх підкорити.

– А у мене з цим жодних проблем, – похвалився Андрій Васильович.

– Мене учні бояться як вогню. Я кожного вмю поставити на місце.

– У мене також немає твоїх, Богдане, проблем, але я з учнями не воюю і не намагаюсь поставити їх на місце, – сказав Олександр Михайлович.

– Я їх просто люблю, дружу з ними. Ми разом ходимо до лісу, спільно обговорюємо класні справи, іноді навіть обідаємо гуртом. І вони мене слухаються, бо поважають.

– Та це ж панібратство! – вигукнув Богдан Олександрович.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Яка дружба може бути між учителем і учнями?

2. Які стилі педагогічного спілкування використовує кожний з молодих учителів?

3. Схарактеризуйте стилі педагогічного спілкування. Який, на Вашу думку, є найбільш вдалим?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 29

Вчителька англійської мови розпочала урок із перевірки виконання письмового домашнього завдання. В учня О. не було виконано домашнє завдання та й зошита з предмета теж не існувало. Вчителька, не виявивши причини невиконання завдання, почала вичитувати учня, заявивши, що він ледар.

У відповідь учень О. у різкій формі відповів, що взагалі не збирається заводити зошит із цього предмета.

Тоді вчителька вимагала від учня О. вийти з класу, на що він відповів: «І не подумаю». «Раз так, я сама піду», – сказала вчителька й вийшла з класу.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. Оцініть дії вчительки?

2. Які методи покарання Ви запропонуєте використати вчительці?

3. У чому сутність індивідуального підходу до учня?

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ № 30

У п'єсі англійського драматурга Вільяма Гібсона «Творець чуда» розповідається про сліпоглухоніму Елен Келлер. Ідея п'єси: відправляючи до

маленької Елен Келлер вчительку, директор відомої Перкінської школи для сліпих і глухих дітей Майкл Анагнос дає їй настанови, порівнює сліпоглухоніму дитину із сейфом, до якого потрібно лише підібрати ключ. Завдання молодій вчительки Анни Суллоу, таким чином, зовсім не в тому, щоб наповнити сейф скарбом людської психіки – дівчинці необхідно лише дати можливість вийти звідти.

Проаналізуйте ситуацію та підготуйте відповідь на питання:

1. У чому, на Ваш погляд, помилковість такого підходу директора школи?

2. Які фактори впливають на формування психіки людини? Які з них є вирішальними?

3. На позиції якої концепції стоїть директор школи?

5. ПЕРЕЛІК ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ

1. Педагогічна майстерність і професіоналізм вчителя.

2. Процес формування і розвитку особистості. Структура особистості. Якості особистості.

3. Основні категорії педагогіки: освіта, навчання, виховання, формування, розвиток, самоосвіта, самовиховання, саморозвиток.

4. Структура та основні галузі педагогіки.

5. Дидактика як теорія освіти і навчання: її сутність, основні категорії. Парадигми освіти і навчання (гуманістична, особистісно-орієнтована, компетентнісна, рефлексивна).

6. Процес навчання: сутність і зміст, двосторонній характер, функції (освітня, виховна, розвивальна), структурні елементи навчання (мета, завдання, зміст, методи, засоби, форми організації навчання, його результати). Навчання, учіння, наuczіння.

7. Поняття про базові принципи навчання та їх характеристика.

8. Зміст освіти в сучасній школі: сутність та основні поняття. Знання, уміння, навички, компетентності.

9. Структура навчально-пізнавальної діяльності учнів (сприймання - осмислення - розуміння узагальнення - закріплення).

10. Пізнавальний інтерес, умови його розвитку у навчанні. Етапи та рівні засвоєння знань.

11. Функції процесу навчання. Єдність освітньої, виховної і розвивальної функцій процесу навчання.

12. Методи навчання. їх характеристика та класифікації за: джерелом інформації (словесні, наочні, практичні); характером пізнавальної діяльності (пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу,

пошукові); логікою пізнання (індуктивні, дедуктивні, продуктивні). Загальні вимоги до вибору методів навчання.

13. Засоби навчання: їх ознаки, функції та характеристика. Технічні засоби навчання (візуальні, аудіальні, аудіовізуальні, мультимедійні, і інформаційно-комунікаційні).

14. Види навчання (пояснювально-ілюстративне, проблемне, програмоване, індивідуальне, інтегроване, диференційоване, ігрове, дистанційне). Компетентнісний підхід у навчанні.

15. Й.Г. Песталоцці, А. Дістервег, К.Д. Ушинський про розвиваюче та виховуюче навчання.

16. Підходи до навчання. Особливості індивідуального підходу до учнів у процесі навчання.

17. «Вільне виховання» в педагогічній системі М. Монтесорі.

18. Мотиви та мотивація особистості. Потреби, інтереси, переконання, ідеали. Спрямованість особистості.

19. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

20. Форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів: фронтальна, групова, кооперативна, колективна, парна, індивідуальна

21. Урок – провідна форма організації навчально-пізнавальної діяльності. Мета та завдання уроку.

22. Функції уроку. Вимоги до підготовки вчителя до уроку.

23. Шляхи підвищення ефективності уроку в сучасній школі.

24. Активні (соціально-психологічні) форми організації освітнього процесу, їх різновиди: тренінг, диспут, ділова гра, круглий стіл, олімпіада, конкурс, виставка учнівської творчості.

25. Методи формування інтересу до навчання.

26. Методи заохочення та покарання учнів на уроці.

27. Вибір методів та засобів навчання.

28. Поняття про контроль навчання, його функції. Види, форми і методи контролю. Рівні навчальних досягнень учнів та їх характеристика.

29. Критерії і норми оцінювання успішності учнів. Поточне, тематичне та підсумкове оцінювання.

30. Позаурочні форми навчання: факультативні заняття, просемінари, практикуми, секції, навчальні екскурсії, предметні гуртки, додаткові групові, індивідуальні заняття, домашня навчальна робота учня.

31. Поняття і види педагогічних технологій (розвивальні, проектні, проблемні, ігрові, інтерактивні).

32. Педагогіка партнерства: педагогічно доцільна (суб'єкт-суб'єктна) взаємодія, концептуальні основи та принципи. Рівні та форми організації партнерської взаємодії.
33. Закономірності і принципи виховання.
34. Загальна характеристика методів формування свідомості особистості.
35. Проблеми розвитку особистості у педагогічній спадщині Г. Сковороди.
36. Колектив та особистість як актуальна проблема сучасної школи.
37. Стадії розвитку колективу.
38. Виховний ідеал Г. Ващенко.
39. Виховні технології з різними категоріями дітей. Особливості виховної роботи з педагогічно занедбаними дітьми, дітьми з неблагополучних сімей, дітьми-сиротами, дітьми з обмеженими можливостями, обдарованими дітьми та ін.
40. Педагогічна теорія Я.-А. Коменського.
41. Стили спілкування з учнями. Причини появи педагогічно занедбаних учнів. А.С. Макаренко та В.О. Сухомлинський про «важких» дітей.
42. Родинно-сімейне виховання А.С. Макаренко, Г.С. Сковорода, В.О. Сухомлинський про значення сім'ї у вихованні особистості.
43. Класний керівник: мета, виховні завдання, функції, напрями роботи та обов'язки.
44. Система діяльності класного керівника. Роль класного керівника в формуванні особистості.
45. Педагогічна діагностика в діяльності класного керівника. Методи вивчення класного колективу. Взаємодія класного керівника з вчителями-предметниками.
46. Вальдорфська школа: ідея цілісного виховання (Р. Штайнер).
47. Соціально-психологічні особливості керівництва сучасною школою.
48. Функціональні обов'язки директора школи.
49. Конфлікти в колективі: причини виникнення та способи їх вирішення.
50. Система української освіти: принципи, види, рівні освіти, типи закладів освіти (згідно із Законом України «Про освіту» (чинна редакція)).

6. ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання здійснюється у відповідності до Програми комплексного кваліфікаційного екзамену з фаху.

Максимальний результат виконання практичного завдання оцінюється в **25 балів**: передбачає високий рівень знань і навичок: відповідь повна, логічна з елементами самостійності, бездоганна за змістом із обґрунтуванням власної позиції; вдало використовується вивчений матеріал при наведенні прикладів; здобувач вільно володіє матеріалом, чітко і в повній мірі відповідає на запитання екзаменатора.

20 – 24 бали – виставляється, якщо здобувач обґрунтовано, послідовно й логічно аналізує ситуацію з використанням наукової термінології та на основі досвіду, набутого у ході виробничої практики, демонструє власне бачення ситуації; виявляє вміння будувати чіткий алгоритм дій, спрямованих на професійне і компетентне вирішення даної проблеми.

15 – 19 балів – виставляється у випадку, коли здобувач послідовно й логічно аналізує ситуацію за стандартною схемою, володіє науковою термінологією, при розв'язанні практичного завдання допускаються лише незначні помилки, які усуваються самим здобувачем після зауваження екзаменатора.

10 - 14 балів ставиться, коли студент не знає значної частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки при формулюванні та висвітленні понять, на додаткові питання відповідає не по суті, робить велику кількість помилок при відповіді.

5 – 9 балів – виставляється, коли у ході розв'язання педагогічної ситуації допущені помилки і порушена логіка аналізу та етапи здійснення педагогічної технології, необхідної для розв'язання конкретної проблеми, що вплинуло на результат і правильність висновків. Але при цьому наявне часткове володіння теоретичним матеріалом з питань, наведених у ситуації.

0 – 4 бали – вказує на те, що здобувач не оволодів базовим теоретичним матеріалом та практичними навичками професійної діяльності. Здобувач фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, не має уявлення про об'єкт педагогічної ситуації, не виявляє здатність елементарно викласти свою думку.

7. ЛІТЕРАТУРА

1. Біляковська О. О. Педагогічні задачі як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Електронний ресурс. URL: http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2010_29_1/Bilyak73.pdf
2. Власенко О.М. Навчально-педагогічні ситуації у підготовці сучасного вчителя. *Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 361-368.
3. Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічні задачі : типологія та технологія розв'язання: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 272 с.
4. Дяченко Н. Огляд класифікаційного спектру видів педагогічних задач. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/dyachenko_n.the_essence_of_the_process_of_solving_educational_problems.pdf
5. Каплінський В. В. 100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення: Навч. посіб. для майбут. вчителів. 6-е вид. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 80 с. URL: <http://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/293/Kaplinsky%20-%20100%20skladnuh%20sutyatsi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
6. Мільто Л. О. Педагогічні умови ефективного розв'язання комунікативних задач. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. Вип. 7 (17).
7. Мілева Л. Аналіз педагогічних ситуацій і розв'язання педагогічних задач. URL: <http://divovo.in.ua/analiz-pedagogichnih-situacij-i-rozvyazannya-pedagogichnih-zad.html>
8. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі : навч. посіб. для здобувачів ступеню доктора філософії (PhD) за третім (освітньо-науковим) рівнем у галузі знань 22 «Охорона здоров'я». Проблемні педагогічні ситуації / уклад. Л. І. Васецька. Запоріжжя : [ЗДМУ], 2023. 93 с.
9. Падун Н.О., Самойленко О.В. Педагогічні ситуації: сутність та приклади вирішення : навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 168 с.
10. Педагогічна майстерність : підруч. / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ : Богданова А.М., 2008. 376 с.
11. Секрети педагогічної майстерності. Уроки для вчителя / С. В. Вердіпа, А. Г. Панченко Харків: Вид. група «Основа», 2008. 111с.

12. Супервізія з психологом: Стратегії вирішення педагогічних задач.
URL: [https:// vseosvita.ua/webinar/supervizia-z-psihologom-strategii-virisenna-pedagogicnih-zadac-129.html](https://vseosvita.ua/webinar/supervizia-z-psihologom-strategii-virisenna-pedagogicnih-zadac-129.html) (вебінар)

13. Теорія і технологія розв'язання педагогічних задач : навч. посіб. / Л. О. Мільто Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 156 с.

14. 100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення: Навч. посіб. для майбут. вчителів. 6-е вид. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 80 с.

ДОДАТКИ [7]

Додаток 1

АЛГОРИТМ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

1. Зберіть і запишіть інформацію (уявіть, що збираєте її не для себе – такий прийом стримує емоції, які заставляє діяти розумно).
2. Чітко визначте проблему.
3. Сформулюйте ситуацію (проблема, її учасники; стежте за змінами в ситуації, бо вони можуть змінити і навіть стимулювати проблему).
4. Зрозумійте причину.
2. Зберіть інформацію про учасників педагогічної ситуації (кого це стосується? які в кого ролі?).
3. Чітко уявіть кінцеву мету (чого бажаєте в результаті ви та інші?).
4. Розберіться, чи потрібна допомога (підтримка).
5. Визначитесь із прийнятною для вас, тактикою і технікою дій.
6. Обміркуйте якомога більше варіантів розв'язання ситуації.
7. Проаналізуйте всі варіанти розв'язання ситуації (плюси, мінуси).
8. Оберіть основний варіант.
9. Оберіть запасні варіанти.
10. Уявіть найгірший результат, який реально може бути за умови невдачі в усіх варіантах.
11. Вибравши основний шлях розв'язання ситуації, забудьте про всі інші.
12. Складіть план дій (з термінами).
13. Заохочуйте, мотивуйте, налаштовуйте себе.
14. Починайте рішуче діяти за планом.
15. Перевіряйте правильність дій (щоб за потреби змінити їх тактику чи техніку).
16. Пам'ятайте, що маєте справу з особистостями
17. Поважайте свої і чужі дії.

Додаток 2

ПОХВАЛА Й ЗАОХОЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ

Ви зараз на правильному шляху.
Неперевершено
У тебе вийшло.
Правильно!
Це добре.
Супер!
Саме так!
Я пишаюся тим, як ти сьогодні працював!

Ти робиш це дуже добре.
Це набагато краще.
Гарна робота!
Я щасливий бачити таку роботу.
Ти робиш це сьогодні значно краще.
Ти робиш гарну роботу.
Ти близький до істини.
Це краще з того, що в тебе виходило.

Мої вітання.
Це те, що треба.
Я знав, що ти можеш зробити це.
Це чудове покращення.
Зараз ти це зрозумів.
Значуще!
Нарешті!
Круто!
Ти швидко вчишся.
Продовжуючи працювати так само,
ти досягнеш кращого.
Це добре для тебе.
Я не зміг би зробити краще.
Ще трішечки часу, і в тебе вийде.
Ти зробив це легко.
Ти справді зробив мою роботу
жартуючи.
Це правильний шлях, аби зробити
роботу.
З кожним днем у тебе виходить
краще.
Ти зробив це так швидко
Це добре!
Так!
Це спосіб!
Ти все врахував!
Цей спосіб саме для цього!
Так тримати!
Незвичайно!
Прекрасно!
Це найкраще!
Досконало!
Прекрасний хід роботи!
Зараз ти це зрозумів!
Сенсаційно!
Це краще!
Тепер ти попереду!
Відмінно!
Це була класна робота!
Чудово!
Ще краще!
Ти щойно зробив це?

Це краще, ніж завжди.
Твій мозок працював на славу.
Ти справді досягнеш успіху.
Це видатне відкриття.
Фантастика!
Просто чудово!
Це називається прекрасною
роботою
Ти зробив це дуже добре!
Ти, напевно, довго практикувався
Ти робиш це красиво!
Як багато ти зробив!
Правильно!
Ти справді покращив (щось).
Пречудово
Добре запам'ятав!
Вітаю!
Ти маєш рацію!
розумних дітей.
Дуже тобі дякую.
Ти сьогодні перевершив сам себе.
Я ніколи не бачив нічого кращого.
Ти зрозумів це дуже швидко.
Твоя робота принесла мені багато
радості.
Дивовижно!
All right! (анг. - все в порядку)
Так-так!
Потужний прорив
Ось цього я ще не бачив
Чемпіон!
Це вже успіх!
Це твоя перемога.
Тепер ти відчуваєш свої можливості
Ти справді майстер.
Сердечно радий за тебе.
Це просто захват!
Грандіозно!
Красива думка.
Я вірю в тебе!
Переконливо!

СПИСОК ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ

Запальність	Демократичність
Прямолінійність	Упевненість в собі
Квапливість	Ініціативність
Різкість	Імпровізаційність
Себелюбство	Рішучість
Упертість	Терплячість
Образливість.	Артистизм
Мстивість	Емпатійність
Сухість	Цілеспрямованість
Педантичність	Любов до дітей
Повільність	Акуратність
Необов'язковість	Енергійність
Забудькуватість	Діловитість
Нерішучість	Альтруїзм
Упередженість	Великодушність
Справедливість	Прискіпливість
Терпимість	Нетактовність
Тактовність	Брехливість
Відповідальність	Безпринциповість
Оптимізм	Лукавство
Принциповість	Нещирість
Вимогливість до себе	Дратівливість
Вимогливість до дитини	Добросердя
Самоповага	Амбітність
Повага до особистості дитини	Злісність
Доброзичливість	Агресивність
Емоційність	Підозрілість
Самовладання	Злопам'ятство
Врівноваженість	Прикидання

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ ЩОДО ВИРШЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

1. Потрібно завжди пам'ятати, що в шкільному житті не можна виключити повністю як приємні, так і неприємні сюрпризи. Досвід вчителя допомагає попереджати виникнення несприятливих умов в процесі навчання, розвиваючи одночасно зберігати здатність не «втрачати голову» у скрутному становищі.

2. Із самого початку в Педагогічна задачах, що виникли на уроці, доцільно налаштуватися на дві можливі реакції – змінити план уроку або ж спробувати зупинитися на питаннях учнів, дати перелік питань з обов'язковою відповіддю і контролем їх вчителем.

3. Вчителеві потрібно спокійно та виважено реагувати на невідго-товленість класу або окремих учнів.

4. Вчителеві визнати зроблену помилку, що швидко знімає критичну ситуацію.

5. Дати можливість учневі відповісти, а однокласникам оцінити його відповідь. Така форма роботи знімає питання про об'єктивність виставленої оцінки.

ПРИЧИНИ НАСИЛЬСТВА ПЕДАГОГА НАД ДІТЬМИ

- невміння вчителя будувати взаємини з дітьми, спілкуватися,
- розв'язувати дитячі конфлікти раціонально;
- низький рівень професійної етики;
- авторитарність педагога, ігнорування прав дитини, вимагання негайного підкорення;
- професійне «вигорання» педагога.

ЯК ПІДТРИМАТИ ДИСЦИПЛІНУ В КЛАСІ? (ПОРАДИ ВЧИТЕЛЮ)

1. Установіть межі дозволеного, еталони поведінки учнів для стандартних ситуацій (як входити у клас, як сидіти, відповідати на запитання, прибирати книжки тощо). Зробити це треба, перш ніж ви почнете стежити за дотриманням порядку.

2. Поводьтеся так, щоб учні відчували, що ви керуєте навчальним процесом, при цьому всіляко стимулюйте їхню активність.

3. Стежте за своєю мовою, розмовляйте завжди повільно, спокійним голосом.

4. Не відволікайтеся на незначні порушення, моралізування. Урок – це не арена для з'ясування стосунків.

5. Дотримуйтеся доброзичливого ставлення до учнів, будьте уважні до них.

6. Надавайте необхідну підтримку, відзначайте успіх, створюйте життєрадісний настрій у класі.

7. Стежте за правильністю постави, проводьте фізкультхвилинки.

8. Давайте учням частіше працювати у групах - це може бути стимулом до зайнятості кожного, запорукою хорошого настрою і доброзичливої поведінки.

9. Створюйте такі умови, щоб важкі, слабкі діти могли почуватися лідерами.

10. Не принижуйте учнів, не вдавайтеся до образ, сарказму. Гнів, дратівливість, імпульсивність не сприяють зміцненню дисципліни й авторитету вчителя.

11. Будьте привітними, але враховуйте, що фамільярність може призвести до неповаги.

12. Не виявляйте антипатії до важких учнів, сподіваючись від них поганої поведінки. Діти відчувають скептичне ставлення до них і часто поводяться відповідно до ваших очікувань.

13. Не допускайте появи «улюбленців», це створить зайві проблеми, це ускладнює стосунки в колективі.

14. Умійте керувати емоціями, знайте ціну кожному слову, тонові.

15. Не соромтеся виявляти почуття гумору. Проте не можна висміювати учнів.

16. Не забувайте вітати дітей з днем народження.

17. Підтримуйте контакт із учнями поза уроками, на заняттях гуртка, позакласних заходах, спільних походах.

18. Підтримуйте та зміцнюйте зв'язки з батьками, намагайтеся отримати від них підтримку.

19. Робіть виклад матеріалу яскравим, захоплюйте учнів за допомогою різноманітних методів, наочності та змістовності.

АЛГОРИТМ ДІЙ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ, ЯКИЙ СТАВ СВІДКОМ КОНФЛІКТНОЇ СИТУАЦІЇ

1. Зібрати повну інформацію про конфлікт, поспілкувавшись наодинці з кожним його учасником. Під час бесіди необхідно говорити спокійно, без звинувачень (завдання керівника знизити емоційне напруження і негативне переживання співробітників).
2. Проаналізувати отриману інформацію, пригадати подібні випадки зі своєї управлінської практики і вибрати найбільш адекватний спосіб врегулювання конфлікту.
3. Об'єктивно оцінити конфліктну ситуацію (при цьому важливо дотримуватися неупередженості, щоб суб'єктивне ставлення до особистості кожної з колег не вплинуло на оцінку конфлікту).
4. Скласти план дій щодо розв'язання конфлікту; поговорити зі старшим вчителем, зазначивши позитивні професійні та особистісні якості молодого вчителя. Підказати, яким чином старшому вчителю слід давати рекомендації своїм колегам.
5. Підключитися до контролю виконання членами педагогічного колективу значущих пропозицій з боку старшого вчителя.

Навчальне видання

Укладач:
Самойленко О. В.

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ
«ДО КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
З ФАХУ (ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ БЛОК)»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету філології, історії та політико-юридичних наук,
Спеціальність:

014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська))
(ОПП Середня освіта. Англійська мова і зарубіжна література)
014.022 Середня освіта (Мова і література (німецька))
(ОПП Середня освіта. Німецька мова і зарубіжна література)

Технічний редактор – І. П. Борис
Друкується за оригінал-макетом замовника

Підписано до друку 26.06.24
Гарнітура Times New Roman
Замовлення №

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 2,59
Ум. друк. арк. 3,02

Папір офсетний
Тираж ел. вид.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4
(04631)7-19-72
E-mail: vidavn@ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.